

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 21 november.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande november.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 76, med förslag till lag om eftergift under vissa förhållanden från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till andra särskilda utskottet den på bordet ligande motionen nr 34 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.*

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter första särskilda utskottets utlåtanden nr 42—51.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Arnemark*, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 72, angående avlöningsförmåner till viss civil personal i statens och kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap, m. m.;

herr *Weijne*, nr 36, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 72; och

herr *Hage m. fl.*, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, angående åtgärder för begränsning av statsutgifterna under budgetåret 1939/40 m. m.

Dessa motioner bordlades.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 20.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Kilbom</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 22 nov.,
› <i>Olsson</i> i Rödningberg	› 4 › › › 23 › och
› <i>Nilsson</i> i Landskrona	› 3 › › › 24 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.9 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 22 november.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen m. m. *V. Hedlund* på grund av lufttröskatarr med feber är för närvarande förhindrad avresa från Östersund för deltagande i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Östersund den 21 november 1939.

Axel Odelberg,
lasarettsläkare.

§ 2.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet *Eriksson*, som yttrade: Herr talman! Herr Holmbäck har frågat mig: »Vilka dispositioner ämnar man vidtaga i fråga om de förråd av ärter, vilka tagits i beslag genom kungl. kungörelse den 14 oktober 1939?»

Enligt den åberopade kungörelsen lades ärter under beslag från och med den 16 oktober. Beslaget omfattade: 1) alla vid sagda tidpunkt befintliga förråd av ärter, som innehades av odlare av ärter eller av person eller företag, som drev yrkesmässig handel med ärter; 2) övriga staten icke tillhöriga förråd av ärter, för så vitt vederbörandes innehav därav uppgick till minst 10 kilogram; 3) ärter som från och med nyssnämnda dag infördes till riket för annans räkning än statens. I samband med att förordnande meddelades om beslag bestämdes, att den uppgift om innehavet av ärter, som det enligt allmänna förfogandeförordningen ålåg envar, som berördes av beslaget, att avgiva, skulle insändas senast den 31 oktober 1939 till vederbörande länsstyrelse, som hade att överlämna uppgifterna till statens jordbruksnämnd.

På grundval av dessa uppgifter har inom jordbruksnämnden verkställts en preliminär sammanställning angående inom landet tillgängliga förråd av ärter. Enligt denna sammanställning funnos nyssnämnda dag inom riket 10,400 ton matärter och 5,000 ton foderärter eller tillhoppa 15,400 ton ärter. Förrådet av matärter fördelade sig med 6,300 ton hos odlare och 4,100 ton hos andra. Motsvarande siffror ifråga om foderärter voro 4,100 ton respektive

Svar på fråga. (Forts.)

900 ton. Någon nämnvärd import av ärter sedan beslagets ikraftträdande har enligt uppgift icke förekommit.

Plan för dispositionen av de sålunda deklarerade förråden har ännu icke fastställts. Förslag i ämnet torde vara att inom den närmaste tiden förvänta från statens jordbruksnämnd. Jag vill emellertid framhålla, att beslaget tillkom för att trygga tillgången på utsäde för kommande år ävensom för att säkerställa krigsmaktens behov av ärter. Därest krisen skulle skärpas och våra handelsförbindelser med utlandet därigenom ytterligare försvåras, är det ur olika synpunkter av synnerlig vikt, att odling av ärter i Sverige sker i väsentligt större omfattning än under normala förhållanden. Under senaste femårsperiod hava ärter odlats å cirka 20,000 hektar i genomsnitt för år. Den årliga skörden därav har utgjort i runt tal 31,000 ton. Innevarande år var den dock — såsom framgår av inventeringen — avsevärt lägre. Därest man räknar med en fördubbling av ärtodlingen nästa år, skulle härför krävas utsäde till en myckenhet av cirka 6,000 ton matärter och 5,000 ton foderärter eller tillhopa cirka 11,000 ton. Vad försvarsväsendets behov av ärter angår är detta i hög grad beroende av huru förhållandena i olika hänseenden komma att gestalta sig i fortsättningen. Ärter äro av mycket stor betydelse i mobiliseringskosten framför allt under de tider av året, då på grund av kyla svårigheter förefinnas att förse truppförbanden med potatis. Som en minimikvantitet för ifrågavarande behov lära emellertid 3,000 ton få anses. Därest sådana behov skulle tillgodoses i nu nämnd omfattning, skulle följaktligen endast jämförelsevis små kvantiteter matärter komma att bliva över av de vid beslagets ikraftträdande förefintliga förråden. Beträffande foderärter erfordras praktiskt taget allt för utsäde.

Av redogörelsen framgår, att för innevarande konsumtionsår utsikterna för de enskilda hushållen att få matärter från de inom landet befintliga förråden äro mycket små.

Härefter anförde

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag får till herr statsrådet framföra mitt tack för det utförliga och omsorgsfulla svar, som han lämnade. Anledningen till att jag framställde den fråga, som jag inlämnat, låg emellertid något på sidan av de uppgifter, som herr statsrådet givit. Beslaget på ärter skedde den 14 oktober. Under den månad, som därefter förflöt, fick man icke närmare reda på huru ärterna skulle disponeras, utan de lågo i jordbrukarnas och handlandenas förråd. På vissa håll avvaktade man med en viss otålighet besked om dispositionen av ärterna. Jag känner till fall, där man skulle önskat att få sälja ärter för att därigenom kunna få pengar till att betala kronoskatten. Jag känner också till ett fall, då en lantbrukare önskat disponera över det värde, som hans ärtförråd hade, för att därigenom undgå en hotande lagsökningsåtgärd, en åtgärd, som lyckligtvis genom vederbörande banks tillmötesgående icke vidtagits.

Förfoganderättslagen tänker sig uppenbarligen, att man skall inom en månad, sedan beslaget ägt rum, erhålla besked om vilka åtgärder som skola vidtagas i följd av beslaget. Jag hänvisar i det hänseendet till 3 § andra stycket i samma lag, som tänker sig, att man sedan en månad förflutit från beslaget skall taga upp frågan om beslagets hävande på vissa varupartier efter individuella ansökningar från var och en, som var ägare till den vara som tagits i beslag. När så en månad gått, framställde jag min fråga till herr statsrådet. Svaret fick jag emellertid i realiteten redan dagen därpå genom en annons i jordbrukarnas föreningsblad, vari stod angivet, vilka som voro auktoriserade att inköpa ärter.

Svar på fråga. (Forts.)

Jag tillåter mig att, samtidigt som jag ånyo tackar för svaret, framhålla det önskemålet, att om det skulle beslutas något mera beslag av denna typ, man skall något tidigare än som varit fallet denna gång få besked om huru värdet av de beslagtagna varorna skall kunna disponeras av dem, vilkas varor tagits i beslag.

Vidare yttrades ej.

§ 3.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till första särskilda utskottet följande på kammarens bord liggande motioner, nämligen:

- nr 35 av herr *Arnemark*;
- nr 36 av herr *Weijne*; och
- nr 37 av herr *Hage m. fl.*

§ 4.

*Ang. upp-
förande å
riksstaten av
en huvudtitel
för folk-
hushållnings-
departementet
m. m.*

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om uppförande å riksstaten för budgetåret 1939/40 av en huvudtitel för folkhushållningsdepartementet m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag, även om det ligger något litet vid sidan av den föredragna frågan, vill säga ett par ord, som gälla folkhushållningen. Vi, som rest ute under årets statsrevision, ha fått det intrycket, att det kan vara nödigt att rikta uppmärksamheten på behovet av att iakttaga något större omsorg i fråga om de livsmedel, som kronan får betala. Jag vill med mitt anförande icke annat än uttala, då nu statsrådet och chefen för försvarsdepartementet är här närvarande tillsammans med vår nytillsatta folkhushållningsminister, att man bör hos vederbörande på truppförbanden inom olika vapenslag rikta uppmärksamheten på nödvändigheten av att iakttaga något större omsorgsfullhet vid utgallringen bland de efter måltiderna kvarblivande livsmedlen av sådana som skola kasseras från sådana, som icke skola kasseras. När det gäller tillgodoseendet av våra försörjningsbehov, kan det betyda mycket ur två synpunkter, att man iakttagger sträng sparsamhet. Dels kan man bringa ned försvarets underhållskostnader, och dels kan man förstärka tillgången på matvaror vid de olika truppförbanden. Vi ha tänkt oss, att man skulle kunna så enkelt klara den saken, att ifrån departementets sida de olika ansvariga organens uppmärksamhet riktades på att iakttaga den största sparsamhet i det avseendet, som överhuvud taget kan tänkas.

Jag har, herr talman, endast velat i detta sammanhang uttala detta önskemål.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat första särskilda utskottets utlåtanden:

- nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m.;
- nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anvisande av medel för vissa krisorgan;

1) Anvisande i statsrevisionen.

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Starby kungsladugård i Östergötlands län;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till viss beredskapsorganisation inom medicinalstyrelsen under budgetåret 1939/40.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag) jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. förslag till prisregleringslag.*

Genom en den 27 oktober 1939 dagtecknad proposition, nr 58, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen dels att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag), dels ock att samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet finge meddela sådant förordnande, som i lagen 1 § avsåges att gälla tills vidare.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 14 av herr Nordenson m. fl.;

nr 15 av herr Roos m. fl.; och

nr 17 av herr Herlitz; samt

inom andra kammaren:

nr 23 av herr Bäckman m. fl.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 58 med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag) icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas, måtte

1) för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag);

2) medgiva att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet finge meddela sådant förordnande, som i lagen 1 § avsåges, att gälla tills vidare;

B) att motionerna I: 14 av herr Nordenson m. fl., I: 15 av herr Roos m. fl. och I: 17 av herr Herlitz samt II: 23 av herr Bäckman m. fl. måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört i sin motivering och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle 2 § punkt 1) erhålla följande lydelse:

»I den mån så befinnes erforderligt för ernående av en fortlöpande kontroll över den allmänna prisutvecklingen, äger Konungen:

1) föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet skall tillkomma endast den, som är medlem av viss sammanslutning eller som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlems rätt att köpa eller sälja sådan förnödenhet, eller,

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)
 då särskilda skäl därtill äro, bestämma, att sådan rätt skall tillkomma endast den, som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet;».

Vid utlåtandet voro fogade följande reservationer:

1) av herrar *Domö, Velander, Nordenson, Bagge* och *Anderson* i Norrköping, vilka ansett, att 2 § punkt 1) bort utgå ur lagförslaget;

2) av herrar *Ohlin* och *Andersson* i Rasjön, vilka yrkat, att 2 § punkt 1) skulle erhålla följande lydelse:

»1) föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja annan förnödenhet än den han själv tillverkar eller använder för sin tillverkning skall tillkomma endast den, som är medlem av viss sammanslutning eller som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlems rätt att köpa eller sälja sådan förnödenhet, eller, då särskilda skäl därtill äro, bestämma, att sådan rätt skall tillkomma endast den, som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet.»

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, rörande föredragningssättet, ordet av

Herr *Anderson* i Norrköping, som yttrade: Herr talman! I fråga om föredragningen av *första särskilda utskottets utlåtande nr 48* föreslås, att utskottets hemställan må företagas till avgörande punktvis och punkten A) 1) på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, punktvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist; att vid behandlingen av den paragraf eller den punkt, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag i en eller annan del avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar; samt att beträffande nummerbeteckning av paragrafer eller punkter utskottet må äga vidtaga de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut.

Detta förslag bifölls.

Punkten A) 1).

Utskottets förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag).

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att deltaga i justeringen av detta utlåtande i det samlade utskottet. Då jag likväl dristar mig att redan nu taga ordet till och med före reservanternas talesmän, har detta sina särskilda skäl. Jag har på andra avdelningen deltagit i det förberedande arbetet på detta utlåtande, och på grund av vissa omständigheter i samband med denna behandling känner jag mig nästan manad att taga ordet. Jag tror mig därmed icke falla någon i ämbetet. Såsom kammarens ärade ledamöter behagade finna har majoriteten i utskottet liksom för övrigt också reservanterna — nu är det emellertid blott fråga om majoriteten — på en rätt väsentlig punkt frångått propositionen. Det gäller nämligen formuleringen av texten i § 2. Det har i samband med denna avvikelse frankommit några kommentarer både inom och utom riksdagen, som givit en alldeles oriktig föreställning om den verkliga orsaken till att majoriteten funnit sig föranlåten att frångå propositionens förslag till lydelse av 2 §. Jag finner det av vissa skäl

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

ganska angeläget att skingra några av de falska föreställningarna. Några motionärer liksom ett antal reservanter i särskilda utskottet ha velat, att mom. 1 i 2 § skulle utgå — det moment, som talar om handel såsom vilande på auktoriserade organisationer — den s. k. tvångsklausulen, såsom man för korthetens skull benämnt den i den förberedande diskussionen. Detta har majoriteten icke kunnat vara med om av den anledningen, att man därmed skulle avlägsna något fundamentalt i hela den ifrågavarande lagstiftningen. Man skulle ur lagen rensa bort någonting, som är konstitutivt för det system, som man på lagens grund vill bygga upp. Enligt vår övertygelse — och i det fallet äro vi ense med Kungl. Maj:t — måste normalpriser förutsätta förhandlingar och överenskommelser. I sin tur förutsätta sådana överenskommelser, att det finns några, med vilka man kan träffa en överenskommelse, och att det finns näringsorganisationer, som kunna bindas av vissa avtal och dessutom ha auktoritet icke blott utåt utan kanske framför allt inåt inom den egna branschen. Sådana organisationer finnas nu, såsom alla ha sig bekant, i vårt land på olika näringsområden och inom olika branscher. Det är på förefintligheten av sådana organisationer Kungl. Maj:t, såvitt jag förstår, velat konstruera hela systemet. Om det nu inom viktiga områden icke finnes några organisationer med tillräcklig auktoritet, behöva de åstadkommas, för att man skall nå syftet med denna prisregleringslag.

Jag ber de ärade kammarledamöterna alltid hålla i minnet, att det här är fråga om en lagstiftning, som skall användas vid utomordentliga tillfällen, under onormala förhållanden, och under sådana förhållanden blir man nödsakad ofta nog att taga till utomordentliga åtgärder, åtgärder som av många människor måste betraktas såsom ganska onormala. Nu vill jag för att undvika varje missförstånd — och det är förnämligast därför jag begärt ordet — framhäva, att majoriteten i utskottet — det tror jag mig kunna säga å majoritetens vägnar — icke för egen del hyst någon större trängtan efter att få göra om propositionen. Den snäva formuleringen av 1 mom. i 2 §, varom diskussionen nu i främsta rummet står, hade vi säkert kunnat godkänna. Jag har icke fått något annat intryck av debatten under den förberedande behandlingen på andra avdelningen. Vi funno nämligen, att motiveringen var sådan, att den liksom avlägsnade åtskilligt av den stränghet, som momentets formulering kunde anses innebära. I motiveringen i propositionen på sid. 17 och 18 framgår det, att dispens kunde förekomma, att det ingalunda var fråga om att åstadkomma en monopolisering på vissa marknadsområden, och att man kunde tillerkänna en företagare eller en företagaregrupp rätt att stå utanför den stora samlade organisationen, om vederbörande kunde eller ville förbinda sig att följa de givna föreskrifterna angående prisregleringen. Opponenterna inom utskottet gjorde den invändningen, för vilken invändning det otvivelaktigt fanns vissa skäl, att lagtexten och motiveringen icke stodo i riktigt god överensstämmelse med varandra. De ansågo i varje fall, att man borde försöka få en mildare motivering på något sätt bunden vid själva lagtexten, för att man skulle känna sig på den säkra sidan. Jag för min del fick det bestämda intrycket, att kunde man få en sådan textformulering, som förde in propositionens motivering i själva lagen, skulle man kunna vara nöjd. Man ville på opponenternas sida slå vakt om friheten, vilket ju onekligen är ett vackert krav, och jag fann för egen del, att det förelåg ingen större anledning för majoriteten att försöka förstöra några tvångshushållningsbaciller. Den klara och rena trygghetens luft, som lär stå omkring de nuvarande näringsorganisationerna, såsom t. ex. Svenska järnbruksförbundet och Svenska järnhanterings centralförbund — den friheten, som de anses representera, ville man icke på något sätt förstöra. Därför gjordes från majoritetens håll ett försök att vinna enighet genom att i själva

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

lagen införa det, som från opponenterernas synpunkter ansågs såsom det väsentliga i Kungl. Maj:ts motivering. Resultatet av detta strävande har lett till majoritetens utlåtande. Modifieringen hade emellertid tyvärr icke den önskade effekten. Det var, såvitt jag förstår, ett missförstånd från vår sida, om vi trodde, att detta tillmötesgående skulle tillfredsställa oppositionen inom utskottet. Jag levde i den föreställningen ända till dess ärendet var slutbehandlat i första särskilda utskottet, då jag blev tagen ur denna grundliga missuppfattning. Oppositionen har dragit sig tillbaka bakom sina ursprungliga förskansningar. Nu har det ifrågasatts från något håll på allvar — jag tror, att det var i utskottet, om jag icke är fel underrättad, men det kan man väl få vitsordat — att majoriteten skulle marschera tillbaka till propositionens formulering av lagtexten — en demonstration, som jag för egen del icke kan rekommendera, ehuru väl jag förstår de känslor, som dikterat majoritetens hållning. Jag anser det riktigast och bäst att stå fast vid vad man lovat och att stå vid det bud, som man en gång givit. Skulle behov av lagens tillämpning uppstå — därom vet man ännu ingenting med säkerhet — och skulle det visa sig, att den modifiering, som är vidtagen, skulle lämna allsköns jobbare friare spelrum än vad de eljest ha, och att det icke skulle vara möjligt att hålla dem i herrans tukt och förmaning, finns ju alltid en möjlighet till en skärpning av lagen vid en kommande riksdag, möjligen redan vid nästa lagtima riksdag.

Såsom frågan nu ligger till skall jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag vid 1 § och kommer, när 2 § föredrages, att framföra yrkande jämväl om bifall till utskottets förslag.

Herr Bagge: Herr talman! Jag skall icke uppehålla mig vid den föregående talarens »avslöjanden» från utskottsarbetet. Deras rätta halt har redan avslöjats i utskottet, och jag förmodar, att ordföranden på den avdelning, där arbetet bedrivits, skall ta itu med den saken.

Då det föreliggande utskottsutlåtandet saknar varje principmotivering, skulle detta kanske kunna tolkas på det sättet, att utskottet härigenom åtnöjts med och instämt i finansministerns principiella inställning — något som jag alldeles icke gör — och därför har jag funnit mig böra ta till ordet i denna fråga.

Det är möjligt, att avsaknaden av principmotivering i utskottets utlåtande kan bero på, att man funnit det alltför svårt att diskutera denna i och för sig mycket invecklade fråga på grund av det sätt, på vilket finansministern framlagt sina uppfattningar. Det är ju så, att vi i fråga om prispolitiken fått icke mindre än fem olika propositioner ifrån maximiprispropositionen vid lagtiman över propositionerna om kolprisregleringen, krigsriskövertagningen, den nu föreliggande propositionen om allmän prisreglering till den nyligen framlagda propositionen om värnskatt. Alla dessa propositioner ha åtföljts av en följetong, innehållande uppsatser och reflexioner över allehanda teoretiska spörsmål, som kunna förknippas med prispolitiken. Och där har man stuckit in vissa principiella motiveringar, vilka måste sammanställas, om man skall kunna få en bild av finansministerns principiella inställning till dessa viktiga och svåra spörsmål. Jag vill inte säga, att det varit någon vidare lätt läsning att gå igenom allt detta, och jag har ibland icke kunnat låta bli att undra, om detta framställningssätt varit ägnat att ge riksdagens ledamöter en verkligt klar föreställning om de ytterst viktiga principfrågor, till vilka de i detta sammanhang nu skola ta ställning. Jag skall bara ta ett läsprov på framställningssättet. I promemorian till värnskattepropositionen har man ytttrat sig rörande den aktuella och praktiskt viktiga frågan om hur förhållandena på kapitalmarknaden kunna komma att gestalta sig på följande sätt:

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

»Vid en växande total investeringsefterfrågan kan en successiv anspänning av elasticitets- och substitutionsmöjligheterna, vilken under okontrollerade förhållanden sannolikt åtföljes av en accelererande prisstegring, nå punkter, där tillgången på vissa för investeringsverksamheten nödvändiga råvaror åtminstone för en tid blir absolut oelastisk.» Sådana uttalanden, av vilka det finnas åtskilliga, kunna knappast kallas upplysande eller vägledande, och det skulle verkligen vara av ett mycket stort intresse att anordna en gissningstävlan bland kammarens ledamöter för att få veta vad de egentligen anse om innebörden av dem. För min del har jag funnit bästa sättet att försöka utrona finansministerns mening med dessa utläggningar vara att börja i slutet av dem och sedan arbeta mig fram till början. Jag har kanske yttrat mig litet vanvördigt om denna sak, men jag menar, att det är en rätt allvarlig sak, då man på detta sätt bland allmänna teoretiska funderingar strör in mycket viktiga principiella förklaringar, och riksdagen på detta vis kan så att säga råka att sladda in på en väg, som ingen faktiskt vet vart den bär hän. Ett exempel härpå är vad som i propositionen om värnskatten i största förbigående säges om en eventuell kreditkontroll och den utan riksdagens hörande plötsligt tillsätta kreditnämnden. Det är ju ganska typiskt för metoderna.

Jag sade nyss, att jag icke delar den allmänna principiella synen på dessa ting, som framkommer i finansministerns yttranden. Det förefaller som om hans uppfattning skulle gå ut därpå, att man bör tillåta en sådan prisstegring, som beror på ökad varuknapphet — utom i de fall, då man av sociala skäl måste med hjälp av ransonering och subventioner försöka hålla priset på en viss vara nere — men att prisstegringar utöver vad som kan vara motiverat av den ökade knappheten på enskilda varor måste innebära en inflation, som bör förhindras. Mot detta mål kanske inte är så mycket att invända men desto mera mot de medel, som proklameras. De prisstegringar, som bero på ökad knapphet och som sålunda enligt finansministern skulle tillåtas, måste uppenbarligen gälla enskilda varor, under det att inflationen alltid har till förutsättning en förändring i penningmängden, d. v. s. en total ökning av de penninginkomster, som användas för att köpa alla möjliga olika slags varor. Finansministern har nu genom en mycket omfattande lagstiftning velat hindra just höjningar i enskilda varors priser, ja, han har gått så långt, att han i den föreliggande propositionen åstadkommit en förutsättning för en *allmän* prisreglering på detta sätt, något som är en väsentlig skillnad mellan denna prisregleringslag och maximiprisförordningen, vilken man endast kan tillgripa i enstaka fall. Däremot vill han icke vidtaga några som helst åtgärder för en reglering av penningmängden eller vad han kallar »köpkraften», således penningpolitiska åtgärder för att hålla tillbaka den allmänna köpkraften, om så skulle behövas. Det anser han obehövt, och detta oaktat han samtidigt konstaterar en brist i årets budget på 500 å 600 miljoner kronor, av vilka omkring 300 miljoner skola upplånas. De skäl, som anföras för denna sistnämnda politik, få vi väl närmare diskutera, när den propositionen kommer till behandling. Det är nämligen så, att finansministern och första särskilda utskottet ha följt den vanliga traditionen i riksdagen att om möjligt hindra och i varje fall icke underlätta en behandling, som kan ge en allmän översikt över de frågor, vari riksdagen skall besluta. Man tar ärendena styckevis, här ha som sagt fem olika propositioner undan för undan avlämnats och behandlats, och riksdagen förlorar på detta sätt möjligheten att göra någon annan principiell inställning gällande än den, som Kungl. Maj:t angivit. Detta tycks nu icke överhuvud taget kunna undvikas i den svenska riksdagen.

Jag skall sålunda som sagt icke gå in på finansministerns uttalanden om penningpolitiken utan endast konstatera, att vad han vill göra gäller enbart

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

att kontrollera olika enskilda priser, vilkas stegring alltså icke behöver innebära en allmän inflation, under det att han icke vill överväga, åtminstone icke för närvarande, några åtgärder för att hämma en verklig inflationsrisk.

Jag har alldeles motsatt uppfattning och detta alldeles oberoende av om det är riktigt eller ej, som finansministern tycks förutsätta, att någon fara för inflation icke för närvarande skulle föreligga. Jag har tidigare i kammaren motiverat, varför jag anser, att det är penningpolitiken och begränsningen av en i förhållande till varumängden alltför mycket utvidgad köpkraft, som är det, som verkligen har någon betydelse, om risk föreligger för en allmän prisstegring och en sänkning av penningvärdet. Det är i och för sig ganska uppenbart, att om man sätter i händerna på människor låt mig säga 300 miljoner nya kronor för att köpa varor med och varumängden icke har ökats, så måste en allmän prisstegring komma att äga rum, även om man lyckats hålla ned priset på en eller annan enstaka vara. Skulle en sådan risk finnas, och det har man vid tidigare diskussioner av prispolitiken alltid utgått ifrån, äro försöken att hålla ned en allmän prisstegring med kontroll över de enskilda priserna lika dömda att misslyckas som de gamla maximiprisen, vilka finansministern avsvurit. Ökas de penninginkomster, som efterfråga varor, i förhållande till varumängden, bli försöken att hålla ned en allmän prisstegring, vare sig genom dekret eller genom överenskommelser med aldrig så mäktiga organisationer, ineffektiva och komma endast att leda till oreda och svårigheter. Det blir icke minst fallet, när prissättningens principer icke kunnat klargöras bättre än vad som skett i den föreliggande propositionen. Jag trotsar någon att kunna klara ut de principer, efter vilka Kungl. Maj:t anser, att dessa normalpriser skola sättas. Kvar komma då endast att stå ingripandena och monopolbildningarna inom näringslivet, vilka hålla tillbaka framåtskridandet till förmån för de företag, som råka befinna sig på de monopolistiskt gynnade områdena. Nu säger man, att det förekommer så mycket monopolbildningar i alla fall inom det svenska näringslivet, att det väl icke gör något. Det är också otvivelaktigt på det sättet, att en ej ringa del av prisbildningen, särskilt inom den svenska industrien och handeln, är monopoliserad, men det blir ju en helt annan sak, om detta sker med lagstiftningens hjälp och om man hundrar, att monopolbildningar överhuvud taget kunna upplösas. Vi veta ju, att den naturliga dödligheten för kartellerna i vanliga fall är synnerligen stor. Nu skulle kartellväsendet dessutom ytterligare utvidgas och befästas. Vi ha också många erfarenheter och exempel på att de åtgärder, som karakteriseras såsom provisoriska och riktade mot tillfälliga förhållanden, ha visat sig särdeles seglivade. Ett exempel härpå är den »tillfälliga» subvention av kolpriset, som visst ännu fortsätter och väl kommer att fortsätta ännu en lång tid framåt. Erfarenheterna från Tyskland, som tyckas ha gjort ett särskilt intryck på dem, som ha lagt upp detta system, äro synnerligen lärorika, icke blott därför att de visa hur en dylik prisreglering undan för undan kan leda till en allt djupare gående kontroll och monopolisering av marknaderna — när priserna icke passa marknaderna, måste marknaderna anpassas efter priserna, och detta kan icke ske på annat sätt än att man från myndigheternas eller från monopolorganisationernas sida kommer att bestämma över tillgång och efterfrågan på de olika marknaderna — utan dessa erfarenheter visa också, att när man som tyskarna verkligen drar konsekvenserna av systemets misslyckande, kommer man över till åtgärder, som genom en begränsning av »köpkraften» åstadkomma ett allmänt stopp av effektivt slag mot prisstegringen. Jag tror, att var och en, som studerar de tyska förhållandena, måste komma till det resultatet, att anledningen till att tyskarna ha lyckats till sist hålla tillbaka den allmänna prisstegringen är, att de just vidtagit så-

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

dana åtgärder för att begränsa den allmänna »köpkraften» och på det sättet kunnat hålla tillbaka tendensen till en stegring av priserna. Jag har frågat mig, om det skall vara nödvändigt, att vi i Sverige också skola behöva gå denna omväg, med allt vad den innebär av byråkrati och statskontroll och monopolisering, i stället för att gå direkt på den med penningpolitiska medel genomförda begränsningen av »köpkraften». Jag har ibland undrat, om det icke är just denna omväg, som framför allt eftersträvas av finansministern, ty annars har jag litet svårt att förstå, varför han har lagt upp hela denna sak så ytterligt brett, som han har gjort, och med så vida fullmakter, som han har be-
gärt.

Det är sålunda endast med största tvekan, som jag överhuvud taget kunnat tillstyrka den föreslagna formen av prisreglering, eftersom jag anser den ineffektiv, i den mån som den avser att hindra en inflation, och farlig, i den mån den kommer att tillämpas på ett oriktigt sätt, för vilket avsevärda risker föreligga. När jag det oaktat kunnat förena mig med de övriga reservanterna och endast yrkat på att punkt 1 av 2 § av lagen skall utgå, såsom innehållande fullständigt onödiga ingrepp i näringsfriheten, så beror det därpå, att jag erkänner, att det i vissa begränsade undantagsfall kan tänkas, att en dylik reglering av enskilda priser kan vara nyttig, nämligen vid en plötslig sprängning av en marknad på grund av ett våldsamt tryck, varigenom vissa priser kunna onödigtvis skjuta i höjden. Då man tyvärr icke kan förutsätta, att en köpkraftsbegränsande penningpolitik kommer att föras, är det nämligen möjligt, att dylika enstaka prisstegringar kunna medföra risker för en olämplig prisutveckling. Annars skulle ju prisstegringarna gå tillbaka ganska snart. Anledningen till att jag har kunnat intaga den ståndpunkt, som jag har gjort, trots den som herrarna ha hört ganska kraftigt kritiska inställning, som jag har till den principiella grunden till förslaget, är emellertid främst, att utskottet i sin motivering uttryckligen har begränsat lagens tillämpning till sådana undantagsfall. Det är ju så, att tillämpningen av denna lag blir fullständigt avgörande för dess verkningar. Om herrarna fråga, varför jag i så fall har stått här och hållit denna långa utläggning om lagens principiella bakgrund, så är förklaringen den, att för att tillämpningen av en dylik lag skall bli riktig, krävs det, att man får en riktig principiell bakgrund, ty i annat fall kommer man att använda lagen för åtgärder, som föra i en enligt min mening skadlig riktning.

Jag har till den kraft och verkan det hava kan velat ange min principiella inställning, som innebär, att den här föreslagna formen av prisreglering måste bli något sekundärt, vars omfattning bör i hög grad begränsas och icke utvidgas till att innebära en allmän, ur inflationssynpunkt ineffektiv och ur näringspolitisk synpunkt synnerligen betänklilig lagstiftning, under det att det väsentliga, det som verkligen kan bli till nytta, måste vara en penningpolitik, som inriktas på att verkligen åstadkomma det av finansministern angivna målet, nämligen att hindra en inflation, om detta blir behövt, en stegring sålunda av priserna i allmänhet utöver vad den förändrade knappheten på varor och dessas produktions- och importmöjligheter kunna nödvändiggöra.

På dessa grunder, herr talman, kommer jag, när lagförslaget 2 § 1 mom. föredrages, att yrka bifall till den av herr Domö m. fl. angivna reservationen.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag skall icke spilla många ord på de upplysningar angående frågans utskottsbehandling, som har lämnats av herr Conrad Jonsson. Jag tror det är ganska litet fruktbärande att inför kammaren draga sådana frågor, som rätteligen böra avgöras inom utskottet. Om man anser sig ha skäl för några anmärkningar böra de inom utskottet rik-

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

tas till den, som har lett utskottets arbete. Jag tar gärna på mig ansvaret, i den mån något ansvar kan utkrävas, för den behandling, som denna fråga har ägnats. Jag har den bestämda uppfattningen, att man inom utskottet från alla håll har visat en ärlig vilja att pröva frågan sakligt och stort intresse att komma fram till det bästa möjliga resultat.

Av de personer, som nu stå såsom reservanter, har från första början betonats, att de haft en principiellt avvikande inställning till frågan om kartelliseringsväng och nyetableringsförbud. Det har sagts mycket bestämt ifrån, att man på den punkten förbehållit sig reservationsrätt. Emellertid har man varit angelägen om att medverka till den utformning av lagförslaget och den motivering, som nu efter långvariga överläggningar inom utskottet föreligger på denna punkt. Det har varit helt naturligt, att i dessa överläggningar ha deltagit samtliga ledamöter, både de som tillhöra majoriteten och de som tillhöra minoriteten. Jag måste framhålla, att herr Jonsson i Eskilstuna själv varit en av dem, som ha givit ett av de mest värdefulla bidragen till det ändringsförslag, som här föreligger. Det har varit av sakliga och icke av taktiska skäl, som man har velat åstadkomma denna förändring. Syftet har bl. a. varit det, som herr Jonsson i Eskilstuna framhöll, att få till stånd en bättre överensstämmelse mellan lagtext och motivering. Jag tror, att resultatet är sådant, att man både från majoritetens och från minoritetens sida kan uttala sin tillfredsställelse. Jag skall i varje fall för min del oförbehållsamt erkänna, att det förslag, som här föreligger, i väsentliga punkter är mindre ägnat att inge betänkligheter än det ursprungliga förslaget. Det uttalande, som göres i motiveringen, kommer, tror jag, att främja ett lyckligt genomförande av det för våra förhållanden i mångt och mycket nya och i viss mån äventyrliga experiment, som här göres. Därmed tror jag, att jag har sagt vad som behöver sägas om arbetet på utskottsavdelningen.

Jag skall härefter yttra några korta ord om det förslag, som här föreligger. Herr Bagge har redan i sitt anförande gått in på vissa principspörsmål, som jag därför nu kan gå förbi för att i stället hålla mig till den föreliggande propositionen och det föreliggande utskottsförslaget och det syfte, som de avse att gagna. Jag erinrar om att propositionen utgår från den priskontroll, som efter krigsutbrottet har utvecklats i samarbete mellan näringslivets organisationer och det statliga prisövervakningsorganet, de s. k. prissakkunniga. Detta arbete utgör fundamentet för den nu föreslagna lagstiftningen, som avser att rättsligt reglera och konsolidera den sålunda inledda priskontrollen. Mot detta syfte kan givetvis ingen erinran göras, och någon sådan har icke heller inom utskottet gjorts mot förslaget om normalpriser. Man kan ställa sig mer eller mindre tveksam till möjligheten att på denna väg komma fram till det åsyftade resultatet, nämligen att förhindra, att priserna höjas över den nivå, som betingas av ökad knapphet på varor vid oförändrad köpkraft, vilket ju är det program, som finansministern har uppställt. Avsikten med normalpriserna är således att hålla prishöjningarna inom denna gräns och att förhindra, att spekulativa krafter få tillåtas påverka prisrörelserna. Mot detta syfte har som sagt ingen invändning rests, och man har också ställt sig förstående till finansministerns tanke att genom normalpriser söka sig fram på en ny väg, som är mera smidig och förenad med mindre olägenheter än vad ett tillgripande av maximipriser skulle vara.

Nu kan man naturligtvis mot denna normalprissättning göra erinringar. Man kan först och främst ifrågasätta, huruvida därmed det önskade syftet kan uppnås. Man kan också framhålla, att ett framgående på denna väg kan komma att medföra olägenheter för produktionen, om man inte har klart i sikte, att det viktigaste dock är att det överhuvud taget produceras varor. Hur

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

angeläget det än är att hålla varupriserna nere i nuvarande situation, får denna strävan dock icke fördunkla det främsta målet, nämligen att det överhuvud taget produceras varor.

Åtskilliga av de prispolitiska ingrepp, som redan ha tillämpats och vilkas användning i stor utsträckning rekommenderats från det allmännas sida, innebära i detta avseende obestriddligen vissa riskmoment. Det gäller till exempel om poolbildningarna. Dessa poolbildningar kunna leda till att intresset för rationaliserings- och besparingsåtgärder minskas och att därigenom den industriella effektiviteten kommer att ligga på en lägre nivå än den eljest skulle göra. Det är också betydande vanskligheter förenade med själva prissättningen, i den mån företagens fasta anläggningar behöva ersättas och moderniseras. Här uppstå kostnadsdifferenser av ytterst svårberäknelig art mellan olika företag med påföljd, att normalprissättningen inte kan ske med den säkerhet, som kanske under det första tillämpningsskedet kan visa sig vara fallet. Men, som sagt, här är ett experiment, som bör göras, och man vill gärna tillönska strävandena framgång, därför att de alternativ, som man har att ställa emot detta föreslagna, är, såvitt jag kan se, av ännu mera betänklig art.

Mot förslaget om normalpris har vid utskottsbehandlingen icke riktats någon anmärkning. Däremot ha meningarna varit mycket delade angående förslaget om kartelliseringsstväng och nyetableringsförbud. Ingalunda därför att detta skulle vara en nyhet i svenskt ekonomiskt liv. Herr Jonsson i Eskilstuna har alldeles rätt i, att näringslivets organisation i karteller redan drivits mycket långt i vårt land. Men det är dock en väsentlig skillnad mellan det organisationsväsende, som vuxit fram på enskilt initiativ och med vissa begränsade syften. Det gäller då karteller, som enligt vad all erfarenhet visat äro underkastade en mycket stor dödlighetsprocent. Det är inte samma risker förenade med detta organisationsväsende som de man befara komma att uppstå, då staten tar initiativ till att reglera organisationsväsendet, skapa karteller för vissa syften och i vissa fall proklamera nyetableringsförbud. Det är framför allt det senare, som vi känna starka betänkligheter inför. Vi göra det inte av hänsyn till de nu existerande företagen. Tvärtom kan man ju teoretiskt säga, att de skulle gynnas av ett sådant statligt nyetableringsförbud. Utan det är tanken på den ekonomiska situation, som vi nu glida in i, och tanken på framtiden, som väcker dessa betänkligheter. I den nuvarande situationen kan det komma att visa sig vara mycket önskvärt, att ny företagsamhet oförhindrat får växa fram. Jag tänker bland annat på den ersättningsindustri, som kan visa sig erforderlig. Överhuvud taget är det mycket angeläget att icke i onödan hämsko lägges på den expansivt och progressivt inställda företagsamheten i det läge, vari vi nu befinna oss.

Men så är det också tanken på framtiden. Om vi här under kriget och de av kriget framkallade förhållandena lägga oss till med en tvångskartellisering för vida delar av det svenska näringslivet, frågar man sig, hur det skall bli möjligt att vid krigets slut avveckla detta system. Man har anledning att befara, att då kommer systemets fortsatta tillvaro att livligt eftersträvas även av vissa företagarkretsar, och då kan detta kartellväsende, i stället för att tjäna syftet att underlätta de statliga strävandena att hindra oberättigade prisstegringar i stället komma att bli ett medel i motsatt syfte, d. v. s. det kan bli prisunderbyggande. Det vilja vi inte vara med om. Vi vilja ha den största möjliga frihet för näringslivet med de konsekvenser, som därav följa. Vi vilja således icke skapa ett kartellväsende, som i nuvarande situation skall användas för att hålla nere priserna, men som sedan efter kriget kan få tjäna ett helt annat ändamål.

Åtskilliga andra synpunkter på denna fråga, skulle kunna anföras. Jag

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

vill dock med vad jag har sagt ingalunda överdriva farorna av en tillämpning av regeringsförslaget i detta avseende. Jag tror att de äro väsentligt förringade också genom de restriktiva uttalanden, som gjorts i utskottets motivering, och genom den omformulering av första momentet i andra paragrafen, som skett. Men det finns heller ingen anledning att fördölja, att risker äro förenade med detta uppmjukade förslag, och det är på grund härav, som jag och några medlemmar av utskottet ha velat anföra reservation mot första momentet i andra paragrafen, som konstituerar grunden för tvångskartellisering och nyetableringsspärr. Vi anse att bestämmelserna härom böra utgå ur lagen och att man tills vidare bör stanna vid den åtgärd som förslaget om normalpriser innebär. Vi tro att detta kan effektueras genom frivilliga överenskommelser och att tvångsåtgärder icke behöva införas.

Jag skall gärna medge, att detta är en principiell reservation och att jag i praktiken kanske inte räknar med så stora risker vid genomförandet av utskottets förslag. Men jag tror det är mycket angeläget, att man håller fast vid denna principiella inställning. Det är vad jag har gjort vid utskottets behandling av ärendet, vilket också markeras i denna reservation.

Det föreligger också en annan reservation, avgiven av folkpartiets representanter inom utskottet. De vända sig också principiellt mot kartelliseringstvång och nyetableringsspärr men medgiva, att i vissa fall kan behov av nyetableringsspärr föreligga, nämligen när det gäller att reglera handeln. Där emot anse de, att när det gäller produktionen: industri, hantverk, jordbruk, m. fl. grenar, finns icke något behov av ingripande vare sig med nyetableringsförbud eller med en statlig kartellisering. Jag har för min del icke kunnat ansluta mig till denna tankegång. Jag tycker att den är ganska haltande. Om man tar en principiellt avvisande ståndpunkt till dessa tvångsåtgärder, bör man fullfölja den även i den praktiska tillämpningen. Annars bör man gå med på vad utskottet föreslagit. Jag kan ej heller finna det befogat att på sätt som skett i denna reservation så att säga diskriminera handeln och ställa den i ett sämre läge än man ställer den övriga, produktiva verksamheten. Denna gränsdragning mellan vad reservanterna kalla produktion — industri, hantverk och jordbruk — å ena sidan och handeln å andra sidan kan jag inte finna vara tillräckligt motiverad.

Herr talman! Jag skall med dessa korta ord inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Domö m. fl. och som gäller, att första punkten i andra paragrafen skall utgå ur lagförslaget. Jag kommer också att framställa yrkande, när denna paragraf föredrages. Skulle detta yrkande vinna bifall, följer därav som en konsekvens, att en ändring även bör göras i 4 §, varom då yrkande kommer att framställas.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag kanske får lov att med några ord belysa dels avsikten med det framlagda lagförslaget, dels min uppfattning rörande utskottets utlåtande.

Utskottsutlåtandet skiljer sig ifrån Kungl. Maj:ts proposition på en punkt. Den skillnad, som där framträder, är inte av den natur, att jag har anledning att göra några egentliga invändningar emot utskottets utlåtande. Utskottet har nämligen bara i lagtexten flyttat in ett uttalande, som har gjorts i propositionens motivering. Man torde kanske ha förbisett, att den skillnad, som uppstår genom att man i lagtexten nu säger, att man inte behöver gå in i en organisation, om man endast underkastar sig de villkor, som bestämmas för organisationen, är i grund och botten att uttrycka precis detsamma som vad som står i den ursprungliga lagtexten. Ty med en sammanslutning i den betydelse, som vi ha åsyftat, menas ingenting annat än att man i vissa hän-

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

seenden förbinder sig att underkasta sig vissa villkor. Den som sålunda fastän han, som det heter, står utanför en organisation likväl underkastar sig organisationens villkor på relevanta punkter, är i detta hänseende en medlem av organisationen i den betydelse, som lagförslaget åsyftar att skapa.

Det finns sålunda icke någon principiell skillnad. Att man plockar in, att nyetableringsförbudet endast skall gälla i särskilda fall, har jag så mycket mindre anledning att göra invändning emot som vi på den punkten inom departementet från början ha varit inställda på den allra mest restriktiva tolkning. Förslaget har tillkommit endast med tanke på det som ägde rum under förra världskriget, då gulascher växte upp som svampar ur jorden och då nya affärsmän slogo sig på verksamhet på områden, som de inte alls kände till, endast skaffade sig varor den ena dagen för att sälja till högre pris den andra. Där kan man under vissa förhållanden behöva en spärr under viss begränsad tid.

Om utskottsutlåtandet har jag för övrigt icke någonting att säga. Där- emot skulle jag nog med anledning av den reservation, som är avgiven av herr Domö m. fl., vilja uttala en viss förvåning över att den inte ansetts värd någon verklig, i utlåtandet intagen motivering. Jag har nu visserligen hört herr Ivar Anderson yttra sig och jag hörde senare delen av herr Bagges anförande. Det är ju klart, att man kan lika väl göra motiveringen i kammaren som man kan göra den i utskottsutlåtandet, men det hade varit önskvärt, åtminstone från min personliga synpunkt, att litet närmare kunna granska de skäl, som där hade kunnat framläggas. I alla händelser, det som nu är sagt ger mig ändå anledning till vissa allmänna reflexioner. Först och främst skulle jag vilja förebygga det missförstånd, som har kommit tillsynes i den offentliga debatten och som väl delvis har legat bakom även det sista yttrandet, att denna lag skulle åsyfta att utgöra något slags angrepp emot det fria näringslivet. Om det blir tal om att i olika hänseenden försöka omforma det fria näringslivet till att bli ett bättre och mera effektivt medel för att sköta landets försörjning, så tror jag att den väg, som här är föreslagen, inte hör till dem man helst skulle ge sig in på. Avsikten med lagen är ingen annan än den, att i ett extraordinärt läge åt statsmakterna ge möjligheter att förebygga obefogade prisstegringar. Jag vill på den punkten också tillfoga, därför att det förefaller som om missförstånd rådde, att det är ingen som tror, att man på denna väg genom en lag om maximipris eller normalpris och tillämpningen därav eller genom en sådan poolbildning, som här är förutsatt, kan nå allt vad man skulle önska. Jag är fortfarande av den meningen, att vi få lita till att det skall finnas i samhället enskilda företagare, som äro villiga att producera till lägsta möjliga kostnad och tillhandahålla allmänheten varorna till lägsta möjliga pris, att vi sålunda även under den här tiden få lita på det, som brukar anses vara det konstitutiva i det fria näringslivet, nämligen den fria konkurrensen. Om denna skulle vara upphävd i olika hänseenden och på många områden mellan enskilda näringsidkare, ha vi lyckligtvis ett område, där man kan tala om en fri organisation men inte av alldeles samma slag som den, inom vilken de enskilda näringsföretagarna utöva sin verksamhet. Jag syftar naturligtvis på de stora kooperativa sammanslutningarna. Jag är alldeles övertygad om, att deras insatser för att hjälpa till att hålla nere priserna på för allmänheten nödvändiga varor komma att vara en utomordentligt värdefull hjälp i det arbete, som denna lag åsyftar. Det är bara att beklaga, att det finns stora områden av produktionen, där dessa konsumenternas egna sammanslutningar ha mycket liten möjlighet att göra sig gällande.

I detta sammanhang kanske jag också får lov att tillfoga ett ord rörande de farhågor, som framkommit just från sådana håll, där man är rädd för att

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

möjligheten att bilda, som det heter, tvångskarteller skulle verka i prisstegrande i stället för prissänkande riktning. I anledning av dessa farhågor skulle jag vilja tillfoga, att jag inte alls är blind för de stora svårigheter, som äro förbundna med den metod för fastställande av ett skäligt pris, som man måste tillgripa, då man försöker att på officiell väg reglera priserna, och som i stor utsträckning bygger på att man granskar priskalkyler, kostnadskalkyler o. s. v. för att sedan säga: Det ser ut, som om denna prisstegring vore skälig. Jag skall inte alls förneka, att denna metod är förbunden med stora svagheter, och man kan säkerligen i många fall konstatera, att det pris, som på detta sätt framkommer såsom skäligt, ligger över det, som vid fri konkurrens mellan enskilda företagare skulle uppkomma. Det är sålunda i hög grad önskvärt, att man vid fastställandet av dessa priser inte bara har att hålla sig till de allra bästa kostnadskalkyler, som framläggas av företagen, utan att man också skall kunna hålla sig till vad ett effektivt enskilt företag eller en effektiv konsumentkooperation skulle kunna producera varorna till. Det är sålunda uppenbart, att det inte med denna lag åsyftas att hindra den form av konkurrens, som hjälper till att hålla priserna nere, men det kan å andra sidan inte förnekas, att det finns områden och det kommer under en sådan kris som den vi nu genomleva säkerligen att finnas områden, där man får avstå ifrån den konkurrens, som annars är så önskvärd, för att i stället vinna ett annat mål. Jag syftar då på förhållanden, där av olika anledningar vitt skilda priser möjligen skulle kunna uppstå för samma vara. Vi kunna ju ta det exempel, som vi alla känna till. nämligen kolimporten. Det är klart att man kan fråga sig, och somliga kolimportörer ha väl antagligen också frågat sig, varför inte vi, som haft förbindelser åt söder och tidigare kunnat köpa in polska kol, även i fortsättningen skola kunna köpa tyska kol till ett lägre pris än det, som blir nödvändigt vid import från väster. Varför skulle vi inte kunna sälja dessa till det lägre priset? Andra få betala det högre pris, som vi måste betinga oss vid import av engelskt kol! Jag är inte säker på, att det under alla förhållanden vore lyckligt att på det sättet lägga i enskildas hand att kunna avgöra, vem som skall få köpa denna billigare vara och vem som skall få köpa den dyrare. Om det nu verkligen skulle uppstå dessa skilda priser och vi inte i stället skulle finna oss ställda inför det faktum, som är det vanliga på den fria marknaden, att det är det högsta priset, som genomgående kommer att bli det gällande — så måste alla importörer slå sig ihop för att man skall få en utjämning av kostnaderna och kunna ta ut ett genomsnittspris, som blir lika för alla konsumenter. Det förefaller mig vara en ganska enkel och naturlig tankegång, och jag har mycket svårt att förstå, varför man från högerhåll skall med sådan bestämdhet vända sig emot detta genom en, som herr Anderson i Norrköping säger, principiell reservation, att man inte vill veta av några tvångskarteller. Jag skulle gärna vilja se den höger, som i regeringsställning skulle försöka att föra ekonomisk politik under nuvarande förhållanden eller under de förhållanden, som vi kunna förutse, och därvid skulle vilja avhända sig det medel, som ligger i en sådan sammanslutning mellan enskilda, och de möjligheter till att på ett enkelt sätt bestämma priserna, som därigenom skapas. Jag tror att det är endast det tillfälliga faktum, att högern befinner sig i oppositionsställning, som gör att den har kunnat med sådan bestämdhet opponera sig emot detta medel.

Man kan naturligtvis säga: Men detta medel finns ju, även om vi inte ha denna lag! Ja, går man in på den linjen och säger, att regeringen har redan detta i sin hand, så är det alldeles riktigt. Vi kunna göra importregleringar, beslag och bestämma maximipris. Om man från högerhåll vill säga, att denna

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

paragraf är onödig och att de starka medel, som finnas i regeringens hand, äro tillräckliga för att vinna syftet med första momentet i andra paragrafen. Ja, då har jag ingenting att invända. Men då blir det ingenting av den principiella invändningen mot tvångskartellisering och alla de övriga risker, varom herr Anderson i Norrköping talade.

Jag tror, att även beträffande detta första moment får man tillgripa det mera välvilliga omdöme, som fälldes om det senare, nämligen att det innebär mjukare och smidigare former för att tillämpa befogenheter, som redan ligga i regeringens hand. Varför man då av något slags principskäl skulle avhända sig möjligheten att använda de smidigare formerna för att falla tillbaka på de grövre, har jag mycket svårt att förstå.

När herr Bagge, åtminstone i den del av anförandet, som jag hörde — och jag har fått ett referat även av den andra delen — vände tillbaka till den tveksamhet, som han hyser och som säkerligen åtskilliga andra hysa rörande hela metoden att försöka hålla nere enskilda varupriser i stället för att, som han säger, använda de generella medlen att minska folkets köpkraft, så vill jag inte här ta upp någon ny och lång diskussion om den saken. Vi ha ju fört den förut. Jag kan inte se, att man kan undvara något av de medel, som möjligen kunna stå oss till buds. Jag har ännu inte träffat på någon, som givit klart besked rörande vilka sådana allmänna medel till begränsande av köpkraften som borde tillämpas. Jag har endast hört nämnas ett enda, och det är den generella räntehöjningen. Innan man framför det såsom ett alternativ till alla andra åtgärder, så vore det väl ändå skäl att för sig själv ställa frågan och göra det klart för andra, vilken höjning av den svenska räntenivån, som skulle vara nödvändig för att suga upp och sopa bort det inkomstöverflöd, som tidigare har funnits och som man nu fruktar skall strömma in på marknaden och pressa upp priserna. Man får komma ihåg, att det är ingen som räknar med att en sådan räntehöjning skall verka direkt genom att alla människor, som ha överflödiga köpkraft, när de se att räntan stiger, säga: nu skola vi låta bli att använda våra pengar till köp utan i stället spara dem och sätta in dem i banken, och sedan skola bankerna sterilisera dem och se till, att de inte komma till användning inom näringslivet. Utan var och en vet, att den tankegång, som ligger bakom räntehöjningen, är att man genom räntehöjning skall förlama så stora delar av det enskilda näringslivet, att inkomstminskningar inträda för alla grupper av medborgare, och på denna indirekta väg genom förtroendekris och inkomstminskning skall man åstadkomma den minskning av köpkraften, som skall förebygga prisstegringar. Det är dessa alternativ man har att välja mellan. Om man då såsom regeringen säger: vi tro inte på något universalmedel, vare sig av det ena eller det andra slaget, utan vi vilja försöka gå fram på olika vägar, varigenom dessa medel kunna tillgripas i mindre farliga doser, och inte bara lita på ett enda medel — så förefaller det mig, som om detta vore mera i överensstämmelse inte bara med de enskilda medborgarnas utan även med det fria näringslivets intresse än den väg, som herr Bagge nyss antydde.

Jag har med dessa ord velat understryka, att den prisregleringslag, som här är före, är ett försök att skapa smidigare former för befogenheter, som redan finnas, och att den inte betraktas såsom ett universalmedel utan endast som ett av de många medel, som vi i detta läge få använda för att hålla tillbaka en av alla såsom skadlig betraktad prisstegring.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Jonsson** i Eskilstuna, som yttrade: Herr talman! Jag finner det befogat, att jag riktar en replik till herr Bagge och kanske i någon mån även till herr Anderson i Norrköping.

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

I en, som det föreföll mig åtminstone, något retlig och personligt överlägsen ton avfärdade herr Bagge mitt inlägg i denna diskussion såsom något obehörigt. Jag tyckte mig finna, att han hade uppfattat mitt anförande som en anklagelse och en förebräelse mot oppositionen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att mitt anförande innehöll en redogörelse för de omständigheter under vilka utskottsmajoriteten kommit fram till det ställningstagande som den gjort, en redogörelse som alltså under vissa omständigheter skulle varit obehövlig. Det är emellertid min fulla rätt att redogöra för de skäl som dikterat majoritetens ståndpunktstagande. I mitt anförande fanns ingen förebräelse mot oppositionen utan endast en redogörelse för de omständigheter under vilka oppositionen har medverkat till utskottets framställning. När man läser mitt anförande, skall man finna, att där icke förekommer någon anklagelse mot dem som icke kunnat följa majoriteten. Om man från oppositionens sida uppfattat det som en anklagelse, då är detta ganska anmärkningsvärt.

Herr Bagge, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! När finansministern säger, att han finner det mycket besynnerligt, om man skulle anse, att denna lag eller rättare sagt den fullmakt som den innebär skulle kunna användas för att åstadkomma en förändring av det fria näringslivet, så har jag mycket svårt att följa honom. Jag vet intet sätt, på vilket man mer effektivt skulle kunna genomföra en allmän kontroll över näringslivet än just genom differentierade priser, varvid politiskt betonade myndigheter avgöra de olika livsvillkoren för det ena eller andra företaget, för den ena eller andra industrien, och jag kan därför icke dela hans uppfattning om lagens ofarlighet ur denna synpunkt.

I fråga om hans resonemang om poolbildningen vill jag endast säga, att vad vi bland annat vänt oss mot, är en poolbildning som ett *allmänt* medel. Jag tror icke, att poolbildningen är lämplig som ett allmänt medel, när det således gäller att för en viss del av näringslivet fastställa en genomsnittlig produktionskostnad, efter vilken priserna skola sättas, ty då tar man bort initiativlusten från vederbörande producenter och importörer. Ingen, som deltar i en sådan poolbildning, har någon som helst anledning att söka åstadkomma lägre produktionskostnader, lägre importkostnader. I vissa fall kan en sådan poolbildning vara nödvändig, såsom just i fråga om det exempel som herr finansministern själv åberopade, nämligen kolmarknaden i början av kriget, detta på grund av den stora prisskillnaden mellan engelska och tyska kol. I sådana fall, då prisskillnaderna äro av den karaktär att deras utjämnande åtminstone tillfälligtvis är viktigare än företagarinitiativets bevarande, kan emellertid, då så behövs, särskild framställning göras till riksdagen. Det är mot den generella fullmakten vi vänt oss.

Slutligen, när herr finansministern riktade sig mot mig och sade, att några andra medel icke kunnat anvisas mot den allmänna prisstegringen, vill jag säga, att de medlen komma vi att få diskutera, när propositionen om värnskatt kommer att behandlas, och jag har i mitt förra anförande angivit, att jag icke vill gå in på den saken nu. Jag hoppas, att vi vid diskussionen om värnskatten få tillfälle att utbyta meningar om de medel som kunna föreligga. Jag vill emellertid gentemot finansministern understryka, att prisregleringen icke på något sätt är något *alternativ* till penningpolitiken, ty prisregleringen tar sikte på helt andra fenomen, än vad penningpolitiken gör.

Vidare anförde:

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Om man ur diskussionen i denna fråga skalar bort allt som kan anses vara agitationspåhäng, så torde man komma

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

till det resultat som herr Anderson i Norrköping sammanfattat ungefär på det sättet, att lagens genomförande icke inger några allvarliga betänkligheter. Då gjorde han dock en reservation för 2 § 1 mom., och det är, herr talman, något annat, när man uttrycker sig på det sättet, än vad exempelvis fått uttryck i den vackra blomman som finnes i en av de väckta motionerna, där efter mycket annat konstigt bl. a. står, att riksdagens beslut i dag är »ett bemyndigande till Kungl. Maj:t att genomföra en övergång till ett nytt samhälls-ekonomiskt system». Jag tror, att det är all anledning, att man håller denna agitation borta från denna debatt, ty det är ingenting annat än agitation, och det är överdrifter, som icke ha något som helst sammanhang med de viktiga ting som skola regleras genom denna lag.

Utskottet har vid sitt ställningstagande utgått ifrån att hela detta förslag till lagstiftning är avsett att bli ett smidigare, ett bättre instrument i det allmännas hand än det instrument i form av maximiprislag och allmän förfogandelag som Kungl. Maj:t redan har. Detta senare instrument, som man drar sig för att hantera, är ett instrument som kanske mängen gång slår för hårt. Nu har före denna lags framläggande det faktiskt utvecklats sig ett system att genom förhandlingar och överväganden tillsammans med handels- och industriens organisationer söka finna ut en form, där man kan komma fram till vad man anser vara en riktig prissättning. Det är denna form som nu skall lagfästas. Jag ber att få starkt betona, att det här icke är meningen att utan vidare gripa in och sätta ett s. k. normalpris, utan gången blir ju denna, att man skall pröva sig fram, att man skall förhandla och att först när man icke på förhandlingsvägen kan få ett pris fastställt, först då skall man gå till användandet av normalprissättningen.

Vad tvisten här egentligen skulle gälla, är då ingenting annat än, huruvida 2 § 1 mom. är nödvändigt eller icke. Jag tror, att den som varit med under utskottsbehandlingen och som tagit hänsyn till alla de skäl som från oppositionens sida ha anförts på dessa punkter och vägt de olika synpunkterna mot varandra, har kommit till det resultatet, att det ur alla synpunkter är tryggare att bibehålla detta första moment i den form, som utskottet givit det, än att avlägsna det. Då finns det en väg som är anvisad i den av herr Andersson i Rasjön avgivna reservationen och som går ut på att man skulle godtaga första momentet i 2 § med den förändringen, att i fråga om nyetableringsspärren skulle den produktiva verksamheten urskiljas. Det kan givas skäl för ett sådant ståndpunktstagande. Jag erkänner villigt, öppet och ärligt, att jag personligen har mera förtroende för industrien i detta avseende och för dess lojalitet, än vad jag många gånger kan ha, när det gäller handelslojalitet. Det finns nämligen på handelsområde så många möjligheter för utväxter att göra sig gällande, då handelsorganisationer icke kunna utöva någon kontroll, även om de ha den bästa vilja. Men trots det att jag har den uppfattningen om läget, tror jag, att det skulle vara oriktigt, såsom avdelningsordföranden för övrigt här anför, att i en lagstiftning som denna särskilt peka ut handeln och säga: ni befinna eder i ett sådant läge, att ni måste ställas i en särskild klass, ni kunna icke få vara i samma klass och bedömas efter samma synpunkter som övrig verksamhet i samhället. Det är på denna grund, som vi icke heller velat göra denna tudelning utan velat hålla det hela tillsammans och således taga med såväl industrien som handeln.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att utskottet har starkt betonat, att vad gäller industriell verksamhet får denna nyetableringsspärre icke användas på det sättet, att det lägges något som helst hinder i vägen för framskapande av önskvärda ersättningsindustrier. Jag tror således, att när denna motive-ring häftas vid lagen och det hela i detta fall blir, skulle man kunna säga, en

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

fråga om lämpligheten, då finnas här inga av de faror, vilka fått uttryck dels i herr Ivar Andersons i Norrköping anförande här och dels i den reservation, för vilken herr Andersson i Rasjön står antecknad.

Jag tror, att det som i nuvarande läge kommit den opposition, som representeras särskilt av herr Anderson i Norrköping, att icke vilja medverka till denna lagstiftning, när det gäller sammanslutningar och nyetableringsspär. är någonting som ligger längre fram i tiden. Det stack också igenom i herr Andersons i Norrköping anförande, när han frågade sig: hur skall det bli en gång i tiden när kriget slutar, när vi återgå till normala förhållanden? Kan det då icke tänkas, att man vuxit sig in i dessa förhållanden, i denna prissättning på ett sådant sätt, att i stället för att alla i dag anse, att man skall kasta denna prissättning över bord och icke behålla den längre, än förhållandena kräva och betinga, man då från näringslivets sida kommer att säga, att vi ha funnit oss så väl med dessa förhållanden, att vi gärna vilja leva under dem även i normala tider? Det har oförtydligt framgått av yttranden från näringslivets representanter i den debatt som fördes på utskottets andra avdelning, att det är egentligen där som skon klämmer. Det förefaller mig emellertid, herr talman, som om vad som skrivits i utskottets motivering i fråga om när lagen skall gälla, är skrivet med så stora bokstäver, att det icke kan missförstås. Det är ingen av dem, vilka medverkat till denna lagstiftnings tillkomst, som vill bibehålla den en dag längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Nu kan det tänkas, att man kan säga: ja men kan riksdagen en gång i tiden stå emot, när krav komma från den produktiva verksamhetens representanter? Jag skulle vilja vända på frågan och säga: är det tänkbart, att den situationen kan inträffa, att hela det svenska näringslivet och alla dess organisationer skola kunna samlas på en gemensam front och begära, att denna lagstiftning skall vidmakthållas? Det är enligt min uppfattning den enda förutsättningen för att den fara, som skyttade i herr Andersons anförande och som även anförts vid utskottsbehandlingen, skall innebära något av en realitet. Då jag aldrig kan tro, att det finns någon möjlighet att samla det svenska näringslivet på en sådan linje, att det aldrig finns någon möjlighet att åstadkomma en sådan enighet från de många skilda intressen, som exempelvis såväl industriförbundet som handels organisationer representera, så kan jag icke tillskriva den faran någon som helst betydelse.

Nu har herr Bagge särskilt efterlyst en principiell motivering. Han har anført, att finansministern på många ställen uttalat sig om prispolitiken m. m. och han räknade upp maximiprislagen, kolpropositionen och den proposition som kommer näst efter detta ärende och avser en överföring på staten av vissa krigsrisker vid import m. m., propositionen om normalpris och propositionen om värnskatt. Utskottet har fullkomligt enhälligt på avdelningens förslag avböjt att upptaga dessa ting till omprövning förrän i sammanhang med behandlingen av propositionen om värnskatt. Herr Bagge har icke kunnat övertyga sina egna partivänner om riktigheten av sin linje att åstadkomma en principiell motivering i detta sammanhang, och då är det kanske lätt förstäligt, att han icke lyckats övertyga oss andra heller. Jag tror, att den tiden kommer, när herr Bagge får tillfälle att diskutera både räntepolitiken och allt vad därmed sammanhänger samt avsikten med prissättningen. Men att detta icke skall ske vid varje ärende som i detta avseende förelägges riksdagen, därom var utskottsavdelningen utan hänsyn till partiinställning fullkomligt enig.

Herr talman! Då jag anser, att det förslag som här föreligger från utskottet är ett instrument, lämpligare och bättre avvägt samt smidigare än det andra instrument vi redan förut ha, med vilket vi kunna med någon utsikt till fram-

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

gång motverka en alltför våldsamt prisstegring, hemställer jag om bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Jag skall icke inlåta mig på någon diskussion om lämpligheten och möjligheten överhuvud taget av statliga ingrepp i fråga om prisbildningen. Jag utgår nämligen från att krisläget nödvändiggör, att vissa sådana ingrepp göras. Erfarenheterna från förra krisen och världskriget 1914—1918 tala därvid ett tillräckligt tydligt språk. Det är alltså här endast fråga om på vilka vägar dessa statliga ingrepp skola ske och vilka metoder man skall använda för att nå det önskade syftet.

Det förslag till prisregleringslag som nu föreligger har av åtskilliga talare här förut i dag betecknats som smidigare och mera användbart än maximiprislagen och förfogandelagen. Jag har ingenting emot att understryka dessa förklaringar. Jag har också ansett innebörden av prisregleringslagen vara den, att det är ett försök att på ett ur näringslivets synpunkt smidigare sätt, än som kan ske genom maximiprislagen och förfogandelagen, åvägabringa en viss prisreglering. Vid detta medgivande förutsätter jag givetvis, att prisregleringslagen icke kommer att tillgripas annat än i undantagsfall och att man icke kommer att använda den som ett instrument, där man spelar på alla tangenterna för att åvägabringa en viss prisjämvikt i stort sett. Så kan jag icke fatta lagens syfte, utan jag förutsätter, att den lika väl som maximiprislagen är avsedd för enstaka ingrepp, och det förefaller, som om enighet skulle råda mellan de olika meningsriktningarna i fråga om denna huvudregel för en prisreglering enligt den föreslagna lagen.

De många skiljaktigheter, som kommit till uttryck, hänföra sig förnämligast till en detalj i lagförslaget, en detalj som, såvitt jag förstår, icke har direkt med prisregleringen att skaffa. Det är bestämmelserna i 2 § 1 mom., som ge Kungl. Maj:t befogenhet att föreskriva vad man för korthets skull har kallat kartelltvång och nyetableringsspärren såväl för handel som för industri. Jag tillåter mig påpeka för kammarens ledamöter, att omfattningen av denna fullmakt är praktiskt taget obegränsad. Den täcker hela fältet, jordbruk, skogsbruk, industri, hantverk och handel av alla storleksgrupper och i alla faser. Jag har tillsammans med några andra ledamöter av kammaren underskrivit en motion, vari vi yrka avslag på denna punkt i andra paragrafen. Vi ha gjort det under framhållande av att en sådan fullmakt är principiellt betänklig, att den innebär ett så väsentligt avsteg från vad man hittills ansett förenligt med näringsfrihetens grundsatser, att man icke gärna vill tillgripa den, förrän det påvisas, att det är oundgängligen nödvändigt, och vi ha icke kunnat finna, att så är förhållandet nu. Detta stadgande är icke oombärligt för prisregleringens syften, och det har icke heller i propositionen angivits, att så skulle vara fallet. Man har i stället i propositionen motiverat stadgandet i fråga med hänvisning till att det för att nå fram till det syfte man vill nå skulle vara lämpligt att anlita organisationerna i stället för att ingripa på annat sätt. Det är alltså, kan man säga, av praktiska bekvämlighetsskäl, som man tillgripit en fullmakt för Kungl. Maj:t av berörda innehåll. Jag kan icke dela herr Jonssons i Eskilstuna uppfattning om att det här är fråga om något som är fundamentalt för hela prisregleringslagen. Det har icke departementschefen påstått vare sig i propositionen eller här i dag. Jag hävdar tvärtom en helt annan uppfattning, nämligen att något dylikt stadgande icke är behövligt för att nå syftet med prisregleringslagen.

Den föregående ärade talaren trodde sig ha träffat den ömma punkten, när han här ställde horoskop för framtiden och undrade, om det var en fruktan

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

för hur det skulle komma att gå, när kriget en gång vore slut och vi komme in i normala tider, som gjorde, att vi voro så kritiskt inställda mot förevarande punkt. Ja, däri har han alldeles rätt. Det är just denna fara som man ansett kunna hota. Man kan med så mycket större skäl hysa en farhåga i detta avseende, som man här riskerar ett samarbete, mer eller mindre öppet och mer eller mindre klart uttalat, mellan statliga myndigheter, som vilja laborera med ingrepp i näringslivet, och de organisationer som redan finnas och som komma att ytterligare förstärkas genom denna anordning, organisationer som vilja draga in alla företag i en bransch inom en stark organisation och som vilja förhindra konkurrens var och en på sitt område. Det är risken för ett sådant samförstånd mellan måhända politiskt betonade statliga myndigheter, som till varje pris vilja reglera näringslivet uppifrån, och ifrågavarande organisationer som är den fara mot vilken man i tid vill skydda sig.

Genom de ändringar som företagits vid utskottsbehandlingen har en del av de betänkligheter som vi givit uttryck åt i vår motion eliminerats. Man kan säga, att genom utskottsbehandlingen hava klorna blivit klippta på kartelltvånget. Detta åstadkommes särskilt genom att det i lagtexten sägs ut, att det finns ett alternativ till kartelltvånget, nämligen att en företagare kan avgiva en förklaring, att han är villig att underkasta sig de prisreglerande bestämmelser om vilka vederbörande myndigheter komma överens med en organisation. På det sättet har ju kartelltvånget i allra högsta grad blivit uppmjukat, och finansministern har ju förklarat, att det från början icke heller varit avsikten att här sträcka sig längre. Då är det emellertid bara gott och väl, att detta klart utsäges i lagtexten och icke bara står i motiveringen. Ty gammal erfarenhet säger, att vad som till slut har betydelse, är endast det som står i lagtexten. Betänkligheterna stå däremot kvar i hög grad, när det gäller nyetableringsspärren. Den uppmjukning som utskottet gjort i det ursprungliga förslaget täcker ingalunda de önskemål som jag och mina medmotionärer ha framfört. Möjligheterna för Kungl. Maj:t att införa en sådan nyetableringsspärre kvarstå i praktiskt taget samma omfattning som enligt propositionen.

Vi ha nu i utskottet ställt ett yrkande, som, därest det hade biträttts av majoriteten, skulle gjort det möjligt för oss att kompromissledes medverka till ett beslut, varvid första punkten i 2 § skulle stå kvar, och det yrkandet innebär, att fullmakten till Kungl. Maj:t att införa kartelltvång och nyetableringsspärre skulle begränsas till endast handeln och att alla andra näringsområden skulle undantagas, alltså jordbruk, skogsbruk, hantverk och industri. Vi ha ansett oss ha så mycket större skäl att ställa ett sådant yrkande, som varken i propositionen eller i utskottet eller här eller någon annanstans ha anförts några praktiska skäl för behovet av ett sådant ingripande mot produktionen. Däremot har i vissa yttranden från intresserat håll medgivits, att ett behov av dylika ingripanden skulle kunna förefinnas inom handelsområde. Då herr Anderson i Norrköping beskyller mig och mina medreservanter för att vi vilja diskriminera handeln i jämförelse med industrien, så vill jag hänvisa till ett uttalande av handelskamrarna i Stockholm och Göteborg, ett uttalande som för övrigt är tryckt och har utdelats till kammarens ledamöter. Man säger där uttryckligen ifrån, att någon nyetableringsspärre på industriens område vill man icke alls veta av. Men inom handeln, säger man, kunna däremot möjligen, enligt vad erfarenheterna från världskriget gävo vid handen, kontrollåtgärder i form av auktorisation för handel med vissa varuslag erfordras för att förhindra, att varudistributionen söker sig onormala vägar, varigenom onödigt fördyring av förnödenheterna uppstår och desamma undandragas öppna marknaden. Vi äro således i ganska gott sällskap, då vi ha

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

föreslagit, att tvångskartellering och nyetableringsspärr skulle kunna få tillgripas mot företagarna på handelsns område i de speciella fall, där det skulle befinnas nödvändigt i prisreglerande syfte, men att man icke skulle utsträcka fullmakten i detta avseende till att gälla den rena produktionen.

Vårt i utskottet framställda yrkande har emellertid icke vunnit förståelse från något håll, och här ha såväl herr Olsson i Gävle som herr Anderson i Norrköping från sina skilda utgångspunkter polemiserat mot detsamma, och då ha vi ju ganska små förhoppningar om att det skulle vinna riksdagens bifall. Jag skall trösta herr Anderson i Norrköping, då han anser, att man skall vara bestämd i sitt ståndpunktstagande och vidhålla, vad man en gång skrivit, med att därest herr Ohlins och min reservation icke vinner någon anslutning, kommer jag, då vi skrida till votering, att yrka bifall till den motion som jag varit med om att underskriva. Men jag vill ifrågasätta, om herr Anderson i Norrköping och hans meningsfränder varit så bestämda i sitt ståndpunktstagande. Utskottsbehandlingen har givit vid handen, att man även där har svajat en smula hit och dit. Vi ha därvidlag handlat från samma utgångspunkter, från vilka vi alltid utgå, nämligen att man skall försöka åvägabringa det bästa möjliga resultat och att man därför skall vara beredd att i någon mån jämkä på sin ståndpunkt. Men därest man därmed icke lyckas uppnå något resultat, är man oförhindrad att falla tillbaka på det som man från början ansett vara det rätta.

Jag har, herr talman, med vad jag här sagt velat motivera vårt ståndpunktstagande i utskottet, och vid punkten 1 i 2 § skall jag be att få återkomma och framställa ett yrkande om bifall till herr Ohlins och min reservation.

Herr Bäckman: Herr talman! Den tvångskartelleringslag, som nu ligger på kammarens bord, har ju föregångare i andra länder, där dylika bestämmelser redan under en hel del år funnits. Men den erfarenhet, som man i dessa länder har av tvångskartelleringen, kan icke sägas hava varit på något sätt uppmuntrande. Inte ens under fredliga förhållanden har denna lagstiftning kunnat framskapa några billiga priser. Vi ha ju här i Sverige med en viss uppmärksamhet följt denna lagstiftning, och vi ha därvid känt oss rätt belåtna med den frihet, som vi i detta avseende haft här i landet. Belåtenheten har också berott därpå, att vi tyckt oss hava kommit längre och hava arbetat under gynnsammare förhållanden, som givit bättre resultat — jag tänker nu närmast på prissättningsområdet. Det är under sådana förhållanden självklart, att vi, som här representera handeln, med mycket stor betänksamhet se ett försök att införa en dylik tvångskartellering i vårt land.

Erfarenheterna göra ju också, såsom herr Olsson här framhöll, att vi befara, att det efter kristidens slut skall finnas intresse för att bibehålla en sådan här tvångskartellering. Det har också visat sig i andra länder, där en sådan lagstiftning finnes, att en hel del människor anse det vara bra och bekvämt med denna lag, så att de icke vilja ha någon ändring däri. Det måste dock sägas, att ett sådant här förbud är en mycket betänklilig sak under de förhållanden, som man kan vänta skola komma att inträffa. Under förhållanden, då lagen anses böra tillämpas, kan man förvänta mycket stora kastningar inom näringslivet. I en bransch får man ingenting att göra, och en annan bransch kommer på ett helt annat sätt i förgrunden. Det är helt naturligt, att det under sådana förhållanden bör finnas möjlighet att flytta över folk till de branscher, som hava behov av ökad arbetskraft. Detta skulle ju i hög grad försvåras, om ett sådant här förbud existerade.

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av mig och några kamrater i kammaren väckta motionen nr 23.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är redan från den stora borgerliga franska revolutionen bekant, att man genom maximipris framgångsrikt kunde förhindra en sådan fördyring av livsmedlen, som skadade de breda folklagren. Vi mena också, att man i svåra tider kan och bör tillgripa sådana skyddsmedel.

Vid lagtida riksdagen i år fastställdes en maximiprislag, vilken i verkligheten ännu icke har kommit till användning. Innebörden av det beslut, som riksdagen nu skall fatta, är att man helt överger tanken på en tillämpning av denna maximiprislag. I stället är det meningen att kapitalisterna, bl. a. de som i spekulationssyfte höjde kolpriserna under krigets första månad med 100 %, de som enligt vad som säges redan hunnit förbruka de av riksdagen anslagna 20 miljonerna till kolsubsidier, de som under första krigsmånaden lyckades driva upp partiprisindex från 133 till 143, skola tillförsäkras ett prisbildningsmonopol. I stället för att utnyttja denna möjlighet att fastställa maximipriser ha statsmakterna tillåtit att livsmedelskostnaderna enbart under denna korta tid kunnat undergå en väsentlig stegring.

Jag har gjort en undersökning angående verkningarna utav denna prisstegring under krigets första månad för en s. k. normalfamilj inom arbetarklassen här i Stockholm enligt det siffermaterial, som socialstyrelsen ställer till förfogande. Detta siffermaterial visar, att för de åtta viktigaste livsmedelsprodukterna, mjölk, smör, margarin, ost, kött, ägg, potatis och mjöl, ha en sådan normalfamiljs livsmedelskostnader höjts med 83 kronor per år, d. v. s. med 10 %. Enligt socialstyrelsens egen livsmedelsindex för hela landet, som aldrig ger en verkligt trogen bild av prisstegringen, är motsvarande ökning bara ungefär 2 %.

I stället för att utnyttja maximiprislagen har man alltså efter krigsutbrottet tillåtit en väsentlig stegring på viktiga produkter såväl i fråga om detaljprinsnivån som i fråga om partiprisnivån. Räntefoten har också höjts. En höjning på mer än $\frac{1}{2}$ % representerar i fråga om hyrorna ungefär 5 %. En sådan inskränkning, som genom statsmakternas initiativ vidtagits i fråga om utlåningen, kommer automatiskt att hejda bostadsproduktionen och leder även till en försämring av bostadsstandarden och höjda hyror. Denna process försiggår nu och har försiggått sedan krigsutbrottet, detta samtidigt som man i tid och otid talar om att det gäller att förhindra en inflation.

Jag frågar mig, när jag tittar på dagens förslag från utskottet och regeringsförslaget: Kan en sådan här lag möjliggöra en förändring i fråga om den allmänna tendensen? Enligt min mening — jag skall försöka utveckla min tanke litet närmare — kommer denna lag, om den nu blir riksdagens beslut, och det får man ju förutsätta, i stället att leda till en försämring. Det sägs i propositionen, att prispolitikens mål är, »att förhindra prisstegringar utöver den nivå, som betingas av ökad varuknapphet vid oförändrad köpkraft». Detta skall vara skrivet av en, som gärna vill göra gällande, att han anlägger ett marxistiskt betraktelsesätt på det ekonomiska skendet, låt vara icke i fråga om dess konsekvenser men i fråga om bedömningen av den ekonomiska och den samhälleliga processen.

Vi försöka lägga ett marxistiskt betraktelsesätt på hela detta problem. Jag måste för min del säga, att när jag tittar på finansministerns definition av prispolitikens mål, jag icke kan tillägna mig det s. k. vetenskapliga betraktelsesätt, som ligger bakom denna abstrakta, ja, jag vågar använda uttrycket »kinesiska» formel. Den tillåter icke den verkliga ekonomiska pro-

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

essen framträda i terminologi och argumentation. Den hycklar ett intresse för konsumenterna i allmänhet, samtidigt som det är fullkomligt påtagligt, att de föreslagna åtgärderna syfta till att skydda producenterna och sådana konsumenter, som behöva vissa produkter för ytterligare bearbetning.

Suddigheten i framställningen framträder särskilt i resonemanget om »återanskaffningskostnaderna» — detta är herr Wigforss' egen term — där han visserligen med tafatta bugningar — han upprepade dem här i kammaren — inför svårigheten att ekonomiskt fastställa dessa kostnader döljer hela problemet om kapitalets sammansättning och den därmed sammanhängande frågan om profiten. Ja, döljer att en vara representerar ett helt annat värde och pris, när den gått igenom produktionsprocessen än när den såsom ofta felaktigt framställes sammanföres med arbetskraft och kapital. Man döljer därmed just den ekonomiska utsagningsprocessen, det just nu så viktiga förhållandet, som uttryckes i tillväxten av kapitalvaruproduktionen på konsumtionsvaruproduktionens bekostnad, d. v. s. på den konsumerande allmänhetens bekostnad.

Vi upplevde delvis denna process även under världskriget. Då förvandlades Sverige från ett kapitalimporterande land till ett kapitalexporterande, då varuexporten betydligt översteg importen och den svenska kapitalismen på detta exportöverskott och på diverse frakter tjänade bortåt 2.5 miljarder kronor. Då genomfördes en sådan standardsänkning, som regeringen i olika former har propagerat för och förutsagt såsom någonting oundvikligt. Folk svalt, frös och bodde dåligt, och därmed erhöll man vad som behövdes för en omläggning av produktionen till de krigförandes behov samtidigt som man fick ett s. k. exportöverskott, som med god profit kunde säljas till de krigförande.

Måste man nu icke fråga sig, om det är liknande strävanden, som döljas bakom det dunkla och mångtydiga kanslispråket, som, såvitt jag förstår, utsluter ett realistiskt betraktelsesätt? Jag skall ta ett exempel på den »vetenskapliga» nivån i herr Wigforss' understrykande av ekonomernas mening. Herr Wigforss menar tydligen den falang, som fylkas kring professorerna Ohlin och Myrdal, och han understryker deras mening, att prispolitikens syfte bör vara att motverka en inflatorisk verkande köpkraftsökning, samtidigt som han polemiserar emot dessa herrars förmenta förbiseende av att anpassningen efter minskad tillgång kan utlösa en inflatorisk köpkraftsökning. Vad är slutsatsen av hela detta resonemang? Jo, för det första att höjda löner utgöra en fara för inflation och för det andra att sänkta löner också utgöra en fara för inflation, om bara varumängden sjunker något mer och priserna återigen skulle stiga. Den ekonomiska skola, till vilken herr Wigforss bekänner sig, har brukat förebrå professor Cassel att han uppställt en guld-fetisch som det ekonomiska skeendets medelpunkt. Herr Wigforss själv och de ekonomer, som fylkas kring honom, uppställa en viss sedelmängd som det mått, varmed en viss mängd varor skall mätas, och rikta svenska folkets uppmärksamhet på denna önskade, troligen helt konstanta mängd, samtidigt som därmed frågan om hur den faktiska varumängden skall fördelas mellan invånarna helt skjutits åt sidan. Jag menar att denna sista fråga är väsentlig och inte får fördunklas av sofismer om årsproduktionen och varuimporten skall mätas med fem vagnslaster eller tio vagnslaster sedlar.

Ett annat exempel på hur herr Wigforss bollar med begreppen och gör detta i bestämd avsikt, är att han, samtidigt som han förklarar, att en köpkraftsökning för arbetarna verkar inflatoriskt, hävdar att stora spekulationsvinster, som fonderas, icke verka inflatoriskt.

Man anger nu som skäl för att man väljer den nya linjen med s. k. *normal-*

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)
 priser och prisregleringslag framför maximiprislagen och förfogandelagarna att — såsom herr Wigforss säger — detta är ett smidigare och mera elastiskt instrument. I verkligheten ligger det så till, att man med en maximiprislag och med möjligheten att klämma efter jobbare och hamstrare verkligen kan förhindra vissa prisstegringar. Det är lika säkert, herr talman, att man icke kommer att kunna göra detta med den lag, som nu kommer att antagas.

Jag har försökt att i propositionen få svar på frågan vad som menas med *normalpriser*, och jag citerar svaret eller ett av svaren ur propositionen. Det heter där, att »normalpriset sättes så, att det i erforderlig grad stimulerar produktion och varutillförsel». Det finns ett mycket enklare svar, som uttrycker exakt detsamma, nämligen att normalpriserna skola sättas så att de ge profit, ty eljest blir det ingen stimulans. Jag kan härav utläsa, att hänsynen till profitörernas intressen men icke hänsynen till det konsumerande folkets intressen skall bli bestämmande för den nya prisregleringen. Det är alltså kapitalisterna som i verkligheten skola skyddas så att de icke få dåligt betalt för sina varor. Det är icke konsumenterna, som skola skyddas mot uppskörtningar.

Det finns även en annan definition på normalpriser i propositionen. Den innebär att normalpriserna skola sättas vid den nivå, som kan uppnås vid varaktig varubrist och bibehållen köpkraft. Med denna prisnorm kommer det enda hindret för obegränsade prisstegringar vid begränsade varumängder att vara folkets oförmåga, eventuellt också ovilja i vissa fall, att betala det höga pris som åsättes. Det skulle icke alls förvåna mig om aktierna stigit i dessa dagar på börserna inför de perspektiv, som här upprullas.

Finansministern antyder med exempel från Tyskland, såsom en föregående talare redan erinrat om, att detta lands prisbildningslag bevisat möjligheten av att med en stark monopolorganisation — även vid ökad produktion — hålla priserna nere. Den konservative professor Cassel — samma resonemang har nu i dag upprepats av herr Bagge — har såvitt jag kan förstå fullständigt rätt, när han replikerar herr Wigforss, att denna monopolistiska prissättning i verkligheten håller priserna högre än vid fri konkurrens, och att, i fråga om Tyskland, det av finansministern åberopade resultatet kunnat realiserats endast genom en väsentlig sänkning av massornas levnadsstandard och genom en förlängning av arbetarklassens arbetsdag. Jag tror icke att herr Wigforss vågar bestrida sanningen i denna replik, och då återstår ju att ställa frågan, om han är beredd att ta konsekvenserna av sitt monopolförslag.

Man skall alltså nu bestämma normalpriserna med tanke på att de skola ge profit och med tanke på att de under depression eller under varuminskning på grund av krig skola kunna pressa upp priserna i enlighet med, som det heter, den minskade varutillgången och den oförändrade köpkraften.

Bland andra märkliga påståenden, som göras troligen i syfte att minska motviljan mot den föreslagna jättetrusten och dess utrustande med statliga tvångsmedel, heter det bl. a. på sid. 7 i utskottets betänkande, att »den fria konkurrensen vid allmänt stigande priser ej som eljest kan väntas leda till en nedpressning av kostnader och priser». Jag måste säga, att om detta påstående skall ha någon som helst mening, så måste den väl vara, att monopol vid stigande prisnivå hålla tillbaka priserna. Men motsatsen är ju sanning. Monopol hålla uppe priserna både i tider av högkonjunktur och vid kriser. När exempelvis Kooperativa förbundet slog sönder galoschmonopolet och glödlampsmonopolet, kunde det samtidigt genom den våldsamma sänkning av priset på galoscher och glödlampor, som blev följden, bevisa för svenska folket, att monopolen hade hållit en konstlad, oerhörd hög prisnivå, som icke alls stod i någon relation till vad herr Wigforss

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

kallar återanskaffningskostnader. Finns det för övrigt — för att ta ett aktuellt exempel — någon som tror, att brännvinet, som staten betalar 32 öre per litern för till brännerierna, skulle kunna hållas uppe i ett pris av 8 kronor per liter, om försäljningen icke vore ett statligt monopol? Detta tror naturligtvis ingen.

Herr finansministern har sökt sin förebild i Tyskland, när det gällt skandandet av det nya prisbildningsinstrumentet. Han berättar i propositionen att de tyska monopolorganen icke »utan särskilt tillstånd» få fastställa så höga prisavtal, att de skada konsumenterna. På nästa sida i propositionen — det är för den intresserade sid. 19 — visar han, att sådana tillstånd ha givits och att alltså prisbestämmelserna direkt skadat konsumenterna och att, såsom han säger, kartellpriserna hållits alldeles för höga. Man ser redan där mot sättningen i själva resonemanget. Hur delikat hela frågan är framgår också av det svävande talesättet om »obefogade prisstegringar». Jag ställer då frågan: Vad är utifrån regeringens ståndpunkt obefogad prisstegring? Det ges icke något direkt svar på frågan om hur höga priserna få sättas, men det ges ett indirekt svar, och detta svar är att priser, som överstiga de utav monopolorganet fastställda, tydligen skola betraktas såsom obefogade prisstegringar. Detta innebär alltså att för företagare, som, när denna lag träder i funktion, överskrida på detta sätt fastställda priser, stå både dagsböter och fängelsestraff i beredskap.

Man kan här ställa en liten fråga i anledning av finansministerns tal om att detta skulle vara så utomordentligt bra för Kooperativa förbundet. Är det meningen att Kooperativa förbundet också skall träda in i dessa monopolorganisationer, och, om så är, betyder icke detta slutet på möjligheterna för Kooperativa förbundet att genom egna åtgärder kunna exempelvis neutralisera vissa monopols monopolistiskt uppskruvade prissatser? Eftersom obefogade prisstegringar äro sådana och måste vara sådana, som överskrida av monopolorganen fastställda priser, vill jag erinra om, hur växlande styrkeförhållandena, rationaliseringen, räntabiliteten och bärkraften äro inom de olika företagen. Åtminstone större delen av de egentliga industriföretagen i Sverige äro ju kartelliserade. Det är de starkaste, mest rationaliserade, de mest konkurrensdugliga företagen. Nu är det tydligen meningen, att de mindre rationaliserade, de ekonomiskt svagare, de mindre företagen skola underordnas de storas monopolistiska prisdiktatur. De äro dömda att gå under i konkurrensen.

Riksdagen står i dag i beredskap, herr talman, att till förmån för de stor-kapitalistiska företagen underskriva den ekonomiska dödsdomen för tusentals, ja, kanske tiotusentals småföretagare i vårt land. Finansministern bekräftar också detta, när han på sid. 19 säger: »Inom en prisreglerande sammanslutning av här ifrågasatt art kan vidare det gemensamma intresset antagas gå i riktning mot ett eliminerande av svaga driftsenheter och alltså icke, såsom inom karteller, bildade i prisstödande syfte, kan vara fallet, avse upprätthållandet av dessa enheter.» Han har emellertid en liten reservation till detta oerhörda hot mot de svagare, när han säger, att »samhällsintresset kan tala för upprätthållandet av produktionen av en viss förnödenhet utan nyinvesteringar». Någon enda småföretagare skulle alltså kunna tänkas få en galgenfrist, dock utan att han får företa exempelvis någon nyinvestering, vilken kan möjliggöra en rationalisering eller en utvidgning, som kan stärka konkurrenskraften mot de stora.

Att allt detta följs av rena organisationstvänget är icke underligt. Detta har tydligen, vilket framgår av reservationerna till utskottsutlåtandet, varit en stötesten för partierna. Folkpartiet och högern ha reserverat sig på denna

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

punkt, medan utskottsmajoriteten gjort en kompromiss. Vad högerreservationen beträffar så förklarade ju herr Ivar Anderson nyss, att det är bara fråga om en reservation för en princip, en reservation, som icke alls får uttolkas på det viset att högern skulle vara motståndare till själva det praktiska syftet. Herr Wigforss ville att nya företagare skulle förbjudas att etablera sig och att de gamla icke skulle få utvidga sin verksamhet till andra områden. Här nöjer sig utskottet med att låta organisationen få oinskränkt herravälde över de icke organiserade företagarna. Utskottets besked till de icke monopolistiskt organiserade företagarna är alltså: Ni behöva icke inträda i organisationen, bara ni underordna er alla dess beslut. Och utskottets besked till monopolorganisationerna är att — om jag översätter det på mitt sätt — ni slippa ta in småskuttarna som medlemmar i organisationerna men ni få polis och domstolar till hjälp, om de tredskas. Utskottet vill icke heller, såsom regeringen vill, ha ett kategoriskt förbud för nya företagare utan endast ett nyetableringsförbud, när detta, som man säger, »är nödvändigt». Ser man sedan efter, när nyföretagare icke få etablera sig, så finner man, att detta ej får ske, när det försvårar kontrollen av priserna. Och eftersom det är monopolorganisationen som bestämmer över denna kontroll, så blir det dennas medlemmar, som i realiteten bestämma, om någon mer skall få leka på deras gård.

Inskränkningen för äldre företagare i rätten att sälja och köpa vissa produkter skall också, låtsas man, göras endast temporär, då man eljest riskerar »en hämsko på den samhälleligt önskvärda företagsamheten och bidrar till uppkomsten av bestående monopolistiska sammanslutningar». Utskottet menar naturligtvis »varaktiga» monopolistiska sammanslutningar. Man kan ju tala om den bestående samhällsordningen, utan att man därför menar, att den är varaktig. Eljest förstår jag utskottets farhågor med avseende å bestående monopolistiska sammanslutningar. De bestå nämligen redan. Vad utskottet därvidlag föreslår är därför bara en oerhörd förstärkning av dessas makt.

Utskottet tycks frukta, att monopolen skola bli ett hinder för uppkomsten av nya ersättningsindustrier. Däri har det säkert alldeles rätt. Man behöver ju bara se på järnbruvskoncernens under många decennier framgångsrika kamp mot en norrbottnisk järnförädling för att finna sina farhågor motiverade. Där emot behöver nog utskottet icke befara att lagen skall lägga hinder i vägen för vissa »lojala» affärsöverlåtelse. Det kommer att bli gott om sådana mer eller mindre lojala affärsöverlåtelse, när monopolen fått hålla på ett tag. Utskottet har räknat ut, att monopolmedlemmarna kunna hålla lägre priser än monopoliet fastslagit, och det ger också tillåtelse att i vissa fall underskrida dessa priser. Troligen komma vissa företagare att vid lämpliga tillfällen utnyttja detta för att konkurrera ut sina svagare kolleger.

Den svenska kapitalismen har berikat sig oerhört under den gångna högkonjunkturen. Den har genomfört väldiga fonderingar och avskrivningar på företagen, som garantera en jämn profit även under en depressionstid. I dessa dagar talar man så mycket om samhällsanda, solidaritet o. s. v. De första krigsmånadernas spekulation och prisstegringar ha visat tomheten i det vackra talesättet. Sveriges verkliga herrar ville icke veta av några maximipriser. Ingen solidaritet med de sämst ställda, ingen hänsyn till de breda konsumentlagren. De ville öka sin makt och öka sina rikedomar, och de få härvidlag i den nya lagen ett fruktansvärt hjälpmedel. Finns det verkligen någon som är så naiv att han hänger upp sig på klyschan i propositionen om att man i vissa fall vid prisbedömningen skall ta »sociala hänsyn», så upplyser propositionen på sid. 5 honom om vad som menas med sociala hänsyn. Sådana skola tagas, heter det, när »varuförsörjningen kvantitativt sett kan upprätthållas». Inneböörden av detta måste vara, att så snart varubrist hotar behöver man icke ta

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

några sociala hänsyn vid prissättningen. Regeringen har såsom utgångspunkt att det skall bli varubrist. Upprustningen framtvingar, säger regeringen, en standardsänkning. Man har emellertid, enligt vad herr Wigforss förklarade i ett radiotal för några veckor sedan, medel att beröva svenska folket en del av dess köpkraft. Denna del av köpkraften skall sättas in för improduktiva rustningsåtgärder och subventioner. Jag menar alltså, när jag har försökt att tränga igenom och se efter vad som möjligen kan finnas dolt under dessa fantastiska ordmängder, som finansministern i fyra eller fem olika propositioner har presterat och som tillsammans skola ge förklaringen till vad regeringen djupast menar med de penningpolitiska och prisreglerande åtgärderna, att slutsatsen måste bli, att denna proposition blir ett led i politiken att överflytta köpkraften från de breda folklagren, att den kommer att utgöra ett medel för genomförandet av en varaktig prisstegring i stället för en prisbegränsning, att den fastställer som prispolitikens mål säkrandet av profiterna, att den kommer att ruinera massor av mindre företagare och jämna vägen för en finansoperation och en kapitalkoncentration av jättelika proportioner.

Då jag icke kunnat bibringas annan mening än att detta blir konsekvensen av regeringens förslag till prisbildningslag och utskottets bearbetning av detta förslag, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan. Jag understryker ännu en gång, att riksdagen redan fattat ett beslut, som kan, om man vill begränsa prisstegringen, utnyttjas i sådant syfte utan att det blir några allvarliga konsekvenser för konsumenterna. Jag syftar på maximiprislagen. Tag den, utbygg den, så har man det redskap, som man behöver om man vill förhindra prisstegringarna!

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Atskilliga talare i denna debatt ha givit uttryck åt den meningen, att en del av vad som i detta lagförslag föreslås är av den beskaffenheten, att det medför en viss ofrihet för näringslivet och därför enligt deras mening icke borde få ifrågakomma. Jag tror också, att därest det vore på det sättet, att man kunde taga ståndpunkt till denna och liknande frågor utan några som helst hänsyn, så skulle vi säkerligen i denna kammare kunna bli rätt eniga om att man icke borde lägga något som helst tvång på näringslivet. Nu är det emellertid så, att vad som här föreslås, liksom de lagar med liknande syfte, som riksdagen tidigare antagit, avser att i möjligaste mån förhindra den inflation, som kan följa på en långt driven prisstegring. Jag tror, att det inom alla läger i riksdagen råder enighet om att man så långt det är möjligt bör försöka upprätthålla ett sådant mål. Jag tror emellertid också, att även om de maximiprislagar, som vi antogo redan vid årets lagtima riksdag, i möjligaste mån äro befriade från vissa av de olägenheter, som följde med maximiprislagstiftningen under världskriget, så förhåller det sig ändå så med dessa maximiprislagar, att man vid tillämpningen av dem icke har möjlighet att taga den hänsyn, som enligt min mening borde tagas ur produktionens och näringslivets synpunkt. Det lagförslag, varom vi nu överlägga, har ju till syfte att bl. a. söka få till stånd ett smidigare fastställande av vissa normalpriser, som skulle ersätta den maximiprissättning, som eljest skulle äga rum. Jag vill för min del säga, att jag är ganska tillfredsställd med att man på detta sätt skapar en möjlighet att få till stånd förhandlingar mellan handels och produktionens män och en möjlighet att fastställa priser under hänsynstagande till produktionens berättigade intressen. Jag skulle med anledning av vad herr Hagberg i Luleå så mycket var inne på vilja säga, att det är icke endast ett isolerat intresse för produktionen och näringslivet i detta land att dessa hänsyn tagas. Det är enligt min mening jämväl ur samhällets, ur konsumenternas och ur medborgarnas i

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

allmänhet synpunkt nödvändigt, att man tar dessa hänsyn. Och varför är det så? Jo, helt enkelt därför att om man skulle, såsom herr Hagberg här så varmt velat rekommendera, utan vidare gå direkt på maximiprissättningar för olika varuslag, så skulle dessa i vissa fall komma att bli sådana, även där den bästa vilja att göra dem så bra som möjligt föreläge, att näringslivet icke skulle kunna fortsätta med sin produktion av varor, i varje fall icke i önskvärd omfattning.

Jag skulle till detta endast vilja säga, att när man här i en reservation ävensom från vissa talares sida gör gällande, att man borde hålla industrien och jordbruket utanför denna lagstiftning, så är detta enligt min mening helt enkelt icke möjligt att göra. Redan principiellt anser jag det vara riktigt, att lagen sträcker sig över hela näringslivets och handelns område. Och vad jordbruket beträffar är det omöjligt att undandraga detta från lagens tillämpning av det skälet, att det svenska jordbruket, i den mån det saluför sina produkter, huvudsakligen gör detta genom de ekonomiska organisationerna. Redan därigenom kommer ju jordbruket att falla under de åtgärder, som nu föreslås. Jag skulle även vilja framhålla, att vi på jordbrukarhåll ha anledning att med tillfredsställelse hälsa den möjlighet, som här beredes oss att förhandlingsvägen komma fram till sådana normalpriser, som taga vederbörlig hänsyn till de intressen, som man från jordbruksproducenternas sida måste hävda, d. v. s. att man tar hänsyn till de produktionskostnader, som föreligga i det speciella fallet.

Beträffande den nyetableringsspär, som här så mycket talats om, har ju från flera håll gjorts gällande, att det icke skulle föreligga något som helst skäl för att tillgripa en sådan anordning. För min del anser jag att det föreligger mycket starka skäl för en nyetableringsspär. Jag skall tillåta mig att bara anföra ett, låt vara tänkt, exempel inom ett visst område, låt oss välja slakteribranschen. Ett slakteriföretag har förhandlingsvis gjort upp om ett visst pris, som skall tillämpas vid dess försäljningar. Priset har fixerats efter samråd med statens representanter, varvid slakteriföretaget givetvis kalkylerat med vad som är dess produktionskostnader. Dessa kostnader äro ju i sin ordning beroende av bl. a. produktionskapaciteten inom företaget. Antag nu, att ett nytt företag i samma bransch skulle etableras på samma plats och att detta nya företag skulle draga till sig hälften av de råvaror, som tidigare förädlats i det äldre företaget. Då har man ju skapat en förutsättning för att de tidigare fixerade priserna icke längre kunna upprätthållas, därför att själva grunden därför blivit undanryckt. Det gamla företaget har nämligen icke då längre möjlighet att utnyttja hela sin samlade produktionsförmåga.

Jag skulle kanske icke gå in på vad herr Bagge här anförde rörande penningpolitikens och räntans betydelse såsom medel att motverka en prisstegring. Jag kan emellertid icke underlåta att säga ett par ord om den saken. Jag anser mig hava så mycket större anledning därtill, som jag tyckt mig förmärka, att under de senare åren från herr Bagges sida alltid rekommenderats detta medel från olika utgångspunkter. Jag vill för det första säga, att jag verkligen icke tror, att en räntehöjning nu skulle kunna ha den avgörande betydelse för prisbildningen på varor och produktion, som herr Bagge tycks vilja göra gällande. Detta blir så mycket mindre fallet, som vi väl få gå ut ifrån att det är just de människor, som ha gott om pengar, som i första hand komma att uppträda såsom köpare och därigenom fördyra varorna, under det att däremot de människor, som äro hänvisade till att låna upp medel, få vara mera försiktiga, när det gäller varuinköp. Ytterligare en sak är i detta sammanhang enligt min mening förtjänt av beaktande. Man får icke förbise, att om räntan skulle stiga i betydande omfattning, skulle man därvid även

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

bidraga till att skapa ökade produktionskostnader, i vissa fall i hög grad ökade sådana, för den del av vårt näringsliv, som rör sig med lånat kapital. Och det var ju just detta, att varorna skulle stiga i pris mer än vad som vore alldeles nödvändigt, som man nu skulle försöka hindra. Därtill kommer, att en mera betydande räntehöjning för jordbrukets vidkommande spelar en avgörande roll, då det gäller produktionskostnaderna.

Det har under diskussionen även uttryckts farhågor för att dessa sammanslutningar, som man önskar skola komma till stånd, skulle bli bestående inrättningar eller, såsom man sagt, något slags monopol, som skulle komma att verka även sedan kriget och de av detsamma föranledda förhållandena upphört. Man fruktar med andra ord, att vi efter fredsslutet skulle hava kvar monopol inom det svenska näringslivet, som vi icke skulle kunna bli av med och som skulle komma att utgöra en mycket stor ekonomisk tunga för konsumenterna och medborgarna överhuvud här i landet. Jag tror för min del icke, att det är någon risk för att så skall bli förhållandet. Jag tänker, att vi kunna vara överens om att mentaliteten hos det fria näringslivets män i de fall, där de hittills icke haft sinne för sammanslutningar, är och nog alltjämt förblir i det stora hela sådan, att man icke behöver befara, att de skola hålla sig kvar i en sammanslutning längre än vad de eljest äro tvingade till. Jag tror, att man vågar göra det påståendet.

Med vad jag nu sagt, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Norrköping erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det var ett uttalande av herr Gustafson i Vimmerby, som gav mig anledning begära ordet för en kort replik. Han yttrade, att det från herr Bagges håll gång på gång har antytts, att man önskade och förordade en ränteförhöjning. Om detta skall uppfattas så, att herr Gustafson därmed velat säga, att man från högerpartiets sida skulle driva kravet på en ränteförhöjning såsom ett medel att hålla nere prisnivån, så ber jag att få inlägga en gensaga däremot. Vad min egen ståndpunkt beträffar har den redan deklarerats i olika sammanhang; jag anser icke, att man nu bör vidtaga en ränteförhöjning, vilken, för att den därmed åsyftade effekten skulle uppnås, måste bli så betydande att den kan befaras bli till skada för näringslivet. Men jag ber att få understryka — vilket framgår både av herr Bagges anförande och av den replik han gav — att icke heller herr Bagge förordat en isolerad ränteförhöjning, utan att han har talat om den som ett led i den allmänna penningpolitiken. Det är en feltolkning av hans anförande, som äger rum, när det utlägges på det sätt, som herr Gustafson här gjorde.

För övrigt vill jag, herr talman, endast understryka — vilket kanske icke tillräckligt tydligt kom fram i mitt första anförande — att framgången i de åtgärder, som denna proposition åsyftar, enligt min mening är i allra högsta grad beroende av ett fortsatt förtroendefullt samarbete mellan statsmakterna och näringslivets organ. Detta samarbete har hittills kunnat gå friktionsfritt och har givit goda resultat. Jag vill uttala den förhoppningen, att det även i fortsättningen skall komma att utföras i samma anda. Jag är övertygad om att vi då skola kunna undgå många av de olägenheter, som jag anser förknippade med denna lagstiftning, och att vi skola kunna uppnå resultat i form av ett förhinderande av en spekulativ prisstegring.

Herr **Gustafson** i Vimmerby, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Till vad herr Ivar Anderson nyss anförde vill jag endast säga, att med vad jag anförde i fråga om herr Bagges inlägg åsyftade

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

jag ingalunda att göra gällande, att hela högerpartiet i detta fall skulle vara drivet av samma önskemål, som herr Bagge förmodligen i viss mån är. Vad jag åsyftade var helt enkelt det förhållandet, att herr Bagge tidigare, exempelvis under föregående års riksdag, när vi behandlade det då föreliggande förslaget angående bankaktiebolags kassareserver, också var inne på ett rekommenderande av ränteförhöjning. Jag har icke haft anledning beröra vad som i detta fall tycks vara ett önskemål hos herr Bagge i annan mån, än att det för mig är angeläget framhålla, vilken betydelse ett höjt ränteläge skulle få för den del av vårt näringsliv, som i stor omfattning rör sig med lånat kapital.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Bagge**, som yttrade: Herr talman! Mina önskningsar skall jag be att få uttolka själv, herr Gustafson. Och jag får, som jag tidigare i dag sagt, tillfälle att göra detta längre fram, när det blir fråga om penningpolitiken. Jag tycker, att herr Gustafson varit litet för tidigt ute i sin förtjusning över att hoppas få inkassera en liten trumf i spelet.

Vidare anförde

Herr Holmbäck: Herr talman! Efter den utomordentligt utdragna debatt, som här ägt rum, skall jag inskränka mig till att yttra några få ord. Den prisregleringslag, som ligger på kammarens bord, är icke avsedd att träda i tillämpning omedelbart utan först sedermera, efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t. Vi ha fattat beslut om flera dylika åtgärder, som icke skulle tillämpas omedelbart, och många ha väl varit betänksamma på särskilda punkter emot dessa beslut. Men vi ha litat på att regeringen skall ha ett gott omdöme, då det gäller att sätta bestämmelserna i verksamhet, och detta har varit orsaken för många av oss att gå med på lagstiftningen i fråga.

Det är emellertid en punkt i det föreliggande förslaget, som jag skall tillåta mig att något beröra. Det gäller själva normalpriserna, alltså 2 §, tredje stycket. Effektiviteten av en lagstiftning beror naturligtvis på vilka medel man har att driva lagstiftningen igenom. Hur är det därvidlag när det gäller maximiprislagstiftning, som under sista kriget visade sig så ineffektiv? Jo, den som dömes för överträdande av maximipriset, dömes bara på det skuldet, att han överträtt detta pris, trots att han vetat, att ett maximipris finnes föreskrivet. Han dömes till straff och att avstå till kronan vad han tagit för mycket för den vara, han sålt. Lagstiftningen om normalpriser är vida svagare. Den, som överträder ett fastställt normalpris, dömes endast under förutsättning att det bevisas, att han icke haft giltigt skäl för överskridandet. Detta betyder, att processen kommer att bli mycket utdragen; det betyder, att det kommer att anföras skäl både från den ena och den andra sidan. Jag är övertygad om att denna lagstiftning kommer att bli ett eldorado för advokater. Med vår långsamma lagskipning — vi försöka ju för närvarande få till stånd bestämmelser som göra den snabbare — kommer det att dröja ett år, kanske ett och ett halvt, innan det ens i första instans blir någon dom i ett dylikt mål. Och då äro kanske de ekonomiska förhållandena helt andra; måhända är kriget slut, då domstolen skall avgöra, huruvida det funnits eller icke funnits giltigt skäl för att överskrida normalpriset, en fråga som domstolen bedömer alldeles fritt, eftersom lagen icke ger några anvisningar därom. Och vad vederbörande då dömes till är icke ett straff utan endast ett avstående av värdet på vad han tagit för mycket för varan. Tror någon, att lagen kan verka avskräckande på någon att över-

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

skrida ett normalpris, när domen aldrig kan gå ut på mer än detta och då det finns så stora möjligheter att göra invändningar i processen och det hela kommer att gå så långsamt? Det tror icke jag, och därför tror jag, att denna del av lagen är ett fullkomligt slag i luften.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 1 § enligt utskottets förslag dels ock på avslag å såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, i vad anginge berörda paragraf; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Sedan 2 § punkt 1) föredragits, anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag yrkar i enlighet med vad jag under debatten anfört bifall till den av herr Domö m. fl. avgivna reservationen, som innebär, att första momentet i andra paragrafen skall utgå ur lagförslaget.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Österström**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herrar Ohlin och Andersson i Rasjön avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) godkännande av 2 § punkt 1) enligt utskottets förslag, 2:o) bifall till det under överläggningen framställda yrkandet, att berörda stadgande måtte utgå ur lagförslaget, samt 3:o) godkännande av ifrågavarande stadgande i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Ohlin och Andersson i Rasjön avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav, och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § punkt 1) i första särskilda utskottets förevarande förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det under överläggningen framställda yrkandet därom, att berörda stadgande måtte utgå ur lagförslaget.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 2 § punkt 1) i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 20.

Ang. förslag till prisregleringslag. (Forts.)

Utskottets hemställan i punkten A) 1).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkterna A) 2) och B).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 80, med förslag till förordning om skatt å kaffe; och nr 81, med förslag till förordning om skatt å läskedrycker.

Dessa propositioner bordlades.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att första särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 80, med förslag till förordning om skatt å kaffe; och

nr 81, med förslag till förordning om skatt å läskedrycker, m. m.;

ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Kammaren biföll vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt; och skulle första kammaren inbjudas att förena sig med andra kammaren i förenämnda beslut.

Protokollsutdrag härom justerades och avsändes till första kammaren.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överföring på staten av vissa krigsrisker vid import m. m.;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Interpellation.

Herr **Nordström** i Kramfors erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Att i nuvarande skärpta situation »vissa föreskrifter om tillsyn över utlänningar» ansetts nödvändiga för att i görligaste mån förhindra spioneri o. dyl., har icke från något håll ifrågasatts. Däremot torde det icke vara i överensstämmelse med andemeningen i de av regeringen utfärdade förordningarna i detta syfte att de få tjäna som täckmantel för ett upphävande av asylrätten för politiska antifascistiska flyktingar vilka sökt en tillflyktsort i vårt land.

Interpellation. (Forts.)

Följande exempel på under senaste tiden inträffade fall synas emellertid ge vid handen, att vissa underordnade myndigheter utnyttjat det särskilda läget och dessa »föreskrifter» för sådana åtgärder, som ingenting ha gemensamt med en human flyktingspolitik och icke heller på något sätt varit motiverade med hänsyn till landets säkerhet.

1) Fredagen den 13 oktober anhölls av polismyndigheterna i Stockholm en ung finsk flykting, Arvo Muuri, medlem av socialdemokratiska ungdomsförbundet i Helsingfors. Utan att den flyktingshjälporganisation, av vilken han legitimerats och försörjdes, fick erfara något därom, sändes Muuri åter till Finland. För bedömande av Muuris politiska flyktingskap hade följande anförts hos vederbörande myndigheter: Sedan 15 års ålder var han politiskt organiserad och aktivt verksam. Vid 19 års ålder dömdes han till 2 år 7 mån. och 20 dagars tukthus för politisk verksamhet. Vid frigivningen den 11 april 1936 fränkandes han medborgerligt förtroende 5 år framåt. Han återupptog sin politiska verksamhet, bl. a. som medlem av socialdemokratiska ungdomsförbundets propagandautskott i Helsingfors. Under tiden juli 1937—december 1938 deltog Muuri som frivillig på den republikanska sidan i Spanien. Då han i samband med den allmänna evakueringen återvände till hemlandet, blev han ånyo utsatt för politisk förföljelse och sedermera ånyo anklagad för förbjuden politisk verksamhet. Den 10 juli förekom process vid Åbo hovrätt, varvid tvenne medanklagade dömdes till respektive 3 och ett halvt år och 3 år 2 månaders tukthus. Muuri hade emellertid flytt och kom den 10 augusti som flykting till Stockholm, där han omedelbart anmälde sig hos polismyndigheterna, samtidigt som ansökan om främlingspass inlämnades till socialstyrelsen. För bedömande av fallet torde ytterligare kunna anföras, att på angivelser av den man, Tarvainen, som angav Muuri, intill tiden för Muuris flykt c:a ett 50-tal personer i Finland dömts till tukthusstraff på upp till 5 år. Bland de dömda finnas även tvenne Spanienfrivilliga, som erhöles respektive 4 och 3 och ett halvt års tukthus. Muuris politiska flyktingskap kan sålunda icke bestridas. Trots detta förpassades han åter till hemlandet, där han omedelbart vid hemkomsten häktades och fördes till Åbo länsfängelse, där han fortfarande vistas i avvaktan på rannsaking och dom.

2) Onsdagen den 18 oktober anhölls på gatan i Stockholm en tysk flykting, Paul Verner, även han förutvarande frivillig på den republikanska sidan i Spanien. Det politiska flyktingskapet har i detta fall näppeligen kunnat ifrågasättas, men flyktingen har gjort sig skyldig till den för flyktingar naturliga förseelsen att inkomma i landet utan giltig legitimationshandling. Motiveringen till anhållandet har icke kunnat utrönas, då polismyndigheterna, med hänvisning till det skärpta läget, vägra låta vederbörande flyktingshjälporganisation ta del av polisrapporten. Karakteristiskt är emellertid, att denne flykting insatts å rannsakningsfängelset i avvaktan på vidare beslut med skylten »lösdrivare» på cellen.

3) Fredagen den 10 november anhölls i Oxelösund en statslös, förutvarande tysk, politisk flykting, Frits Koslowski, som i mer än 5 år uppehållit sig i vårt land på främlingspass, och som försörjts av fackföreningarna i den mån han icke genom arbete kunnat sörja för sitt uppehälle. Enligt vederbörande polismyndighets uppgift hade denne flykting anhållits på grund av »icke önskvärd verksamhet» och »på grund av sakens synnerligen grannliga beskaffenhet kunna några detaljerade upplysningar icke lämnas» enligt landsfogdens kommuniké till pressen. Poliskommunikén inbjöd direkt till de sensationsskriverier om »utländsk spion» etc. som i detta fall förekom i pressen. Enligt vad jag erfarit och som bland andra bekräftats av ett offentligt uttalande av f. förtroendemannen Charles Lindley i Svenska Transportarbetareförbundet, skul-

Interpellation. (Forts.)

le ifrågavarande flyktings »icke önskvärda verksamhet» ha bestått i att han sökt kontakt med besättningar på tyska båtar, som besökt Oxelösund, och därvid inhämtat uppgifter om arbets- och löneförhållanden i Tyskland för Internationella Transportarbetarefederationens räkning.

4) Torsdagen den 9 november anhölls en statslös, förutvarande tysk riksdagsman, flyktingen Herbert Warnke. Även i detta fall har det på grund av polismyndigheternas sekretess i saken varit omöjligt fastställa motiven för åtgärden, men alla tillgängliga uppgifter ge vid handen, att det enda »brott» flyktingen kan anklagas för är att han är aktiv antifascist. Typiskt är i detta fall det »komprometterande material» som polisen vid husundersökning beslagtagit i mannens bostad, exempelvis: hektograferad skrivelse: »Vår väg till fred», tre urrivna tidningsartiklar med politiskt innehåll, två ex. av tidningen Rundschau, två ex. av tidskriften Neue Front, ett omslag till tidningsförsändelse från Sovjetunionen, 500 blad oskrivet skrivpapper, en bok: Sovjetunionens Kommunistiska Partis Historia. I detta fall bör även påtalas det sätt, varpå husundersökningen i mannens bostad genomfördes. Fyra polismän, som tillägnat sig nycklarna till mannens bostad, infunno sig kl. 1 på natten i bostaden, där hustrun och ett sjukligt barn lågo och sovo. Kvinnan fick inte ens tillfälle att kläda sig, poliserna vägrade att vänta utanför rummet eller ens vända sig om medan hon skulle stiga upp.

5) Den 21 september togs av polismyndigheterna i Stockholm en statslös förutvarande tysk politisk flykting, Gustav Gundelach, i förvar. Gundelach anlände denna dag till Stockholm och hade omedelbart vid sin ankomst till Sverige i vederbörlig ordning anmält sig hos polismyndigheterna. Denne flykting, som är i 50-årsåldern och bakom sig har en ett årtionde lång bana av aktiv verksamhet i den tyska arbetarrörelsen, har senast på framträdande post — såsom chefsadministratör för Internationella Brigadens sanitetsväsen — deltagit såsom frivillig på den republikanska sidan i Spanien. I Sverige kan han icke ha gjort sig skyldig till vad polismyndigheterna kalla »icke önskvärd verksamhet», eftersom han omedelbart vid sin ankomst anmälde sig. Hans enda förmyndelse är sålunda att han inkommit i vårt land utan föreskriven legitimationshandling. Trots detta och trots att flyktingskapet klart kan fastställas medelst originaldokument, har denne flykting i mer än 8 veckor hållits inspärriad i kriminalpolisens förvaringsrum, där förhållandena omöjliggjort varje som helst promenad under denna långa tid. Efter 8 veckor överfördes Gundelach till rannsakningsfängelset, vilket synes ge vid handen, att myndigheterna räkna med ytterligare en längre tids inspärning.

I anslutning till dessa fall har i pressen, bl. a. genom generaldirektören för socialstyrelsen, framförts en plan på deportation av flyktingar av denna kategori till s. k. »ofarliga» orter. Humaniteten borde väl i stället bjuda, att vederbörande myndigheter ordnade med uppehålls- och arbetstillstånd för att därmed göra det möjligt för flyktingarna att komma in i produktionsprocessen, vilket är deras önskan. Med hänvisning till ovan anförda ber jag att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande frågor:

Har statsrådet kännedom om de åtgärder som på senaste tiden av underordnade myndigheter vidtagits mot politiska flyktingar?

Har statsrådet i så fall för avsikt att rätta till dessa missförhållanden samt att tillse, att de politiska flyktingarna här i landet få njuta den asylrätt de söka ävensom möjligheter att genom produktivt arbete åter skapa sig normala levnadsförhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 10.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Lundberg*, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 70, med förslag till anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten;

herr *Wallentheim*, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, angående åtgärder för begränsning av statsutgifterna under budgetåret 1939/40 m. m.; och

herrar *Svedman* och andre vice talmannen *Magnusson*, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 78, med förslag till förordning om värnskatt, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

fru <i>Nordgren</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 25 nov..	
herr <i>Johansson</i> i Norrfors	» 2 » » » 24 »	
» <i>Landgren</i>	» 4 » » » 24 »	
» <i>Ericson</i> i Boxholm	» 6 » » » 24 »	
» <i>Fält</i>	» 6 » » » 24 »	
» <i>Tengström</i>	» 7 » » » 22 »	
» <i>Persson</i> i Grytterud	» 6 » » » 28 »	
» <i>Andersson</i> i Prästbol	» 6 » » » 28 »	
» <i>Nordström</i> i Kramfors	» 6 » » » 25 »	
» <i>Lithander</i>	» 5 » » » 24 »	
» <i>Hedlund</i> i Östersund (sjuk)	tills vidare » » 22 »	
» <i>Lövgren</i>	under 4 dagar » » 23 »	
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	» 4 » » » 27 »	och
» <i>Uddenberg</i>	» 3 » » » 25 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.21 e. m.

In fidem
Sune Norrman.